

Otče náš – nový výklad

Gerhard Lohfink

S vděčností mému bratru Norbertovi

Z německého originálu:
Gerhard Lohfink
Das Vaterunser neu ausgelegt (ISBN 978-3-460-32126-7)
přeložil Petr Chalupa

S laskavým svolením:
© Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH
Silberburgstraße 121
70176 Stuttgart

Vydalo jako e-knihu:
© České katolické biblické dílo
Toveřská 402/7
779 00 Olomouc-Samotišky
www.biblickedilo.cz

Obsah

Předmluva

1. Nápadná forma Otčenáše
2. Původní situace
3. Nezapomenuté oslovení
4. Shromáždění Božího lidu
5. Příchod Božího království
6. Uskutečnění Božího plánu
7. Odpuštění viny
8. Ochrana v pokušení
9. Vysvobození od zlého
10. Volání o pomoc a důvěra

Předmluva

Počátky této malé knížky sahají k setkání Katolické akademie Stuttgart-Hohenheim, které se konalo 6. a 7. listopadu 1982 ve Weingartenu. Tehdy jsme se pokusili společně s bratrem Norbertem vyložit Otčenáš. Od té doby jsme nepřestali myslet na formu a teologii této modlitby. Velmi rád vzpomínám na jednu z veřejných akcí Katolického integrovaného společenství ve Wangenu, která se konala 15. března 2003. Tehdy jsme se oba znovu soustředili na Otčenáš. Téma tehdy znělo: „Oč se vlastně modlíme, když se modlíme Otčenáš?“

Nejraději bychom oba napsali společnou knihu na základě našich výkladů a přednášek k Otčenáši. To by však byl velký projekt, který by vyžadoval čas. A s časem je to nesnadné. Jen věčnost je nekonečná. Proto teď zveřejňuji prostě ty přednášky, které jsem vždy měl o Otčenáši. Mnohé z toho, co v nich říkám, jsem se naučil od svého bratra. O mnoha věcech jsme spolu často a dlouze diskutovali. Proto je tato kniha samozřejmě věnována jemu. Je darem k jeho 80. narozeninám, kterých se dožije příští rok.

Bad Tölz, 15. srpna 2007

Gerhard Lohfink

1. Nápadná forma Otčenáše

Otčenáš je snad nejčastěji vyslovovanou modlitbou na světě. Není to však modlitba celého světa. Je to nejprve a především modlitba určená Ježíšovým učedníkům. U Matouše ji najdeme uprostřed kázání na hoře – a to je, jak ukazuje jeho úvod, určeno nejen lidem, ale především učedníkům (srov. Mt 5,1–2). U Lukáše je jasné, kdo jsou adresáti. Zde prosí jeden z Ježíšových učedníků:

Pane, nauč nás modlit se, jako tomu učil své učedníky i Jan. (L 11,1)

Modlitba Otčenáš není však prvotně modlitbou učedníků jen v důsledku umístění u Matouše a Lukáše, je takovou modlitbou také na základě svého obsahu. Nejvýrazněji to dokazuje čtvrtá prosba, prosba o chléb. Zdánlivě se v ní zrcadlí situace nádeníků v Palestině, tedy chudoba všech hladovějících a chudých tohoto světa. Ve skutečnosti vychází prosba o chléb ze zcela zvláštní situace Ježíšových učedníků. Souvisí s jejich posláním a úkolem hlásat. Uvidíme to hned v následující kapitole.

Modlitba Otčenáš je prvotně modlitbou učedníků. Na každém řádku jde o to, aby Ježíšovi následovníci zapomněli na svá vlastní přání a životní plány a aby chtěli jen to, co chce Bůh. V tomto smyslu je to nebezpečná modlitba pro každého, kdo se ji modlí.

Modlitba Otčenáš byla dost často zneužívaná: jako modlitba, jíž lze vyplnit prázdný prostor, jako měřítko času při liturgii („následuje přestávka v délce jednoho Otčenáše“), nebo jako zadostučinění po zpovědi („jako pokání se pomodlete Otčenáš a Zdravas Maria!“).

V rané církvi si lidé více uvědomovali hodnotu Otčenáše. Byla „předána“ teprve na konci katechumenátu, to znamená, že katechumeni byli s Otčenášem seznámeni teprve krátce před svým křtem. Říkalo se tomu *traditio orationis* (předání modlitby). Po křtu, při slavnostní bohoslužbě s nově pokřtěnými směli se pak tito lidé modlit Otčenáš poprvé s celým společenstvím. Podobně jako se uchazečům o křest předávalo vyznání víry, předávala se jim také modlitba Páně.

Nám Otčenáš zevšedněl. Jako by se opotřeboval. Jeho slova a věty působí nejasně, jako krajina v mlze. „Posvěť se jméno tvé“, „buď vůle tvá“ – to vše ztratilo jasné obrysy. Avšak v Ježíšových ústech a v uších učedníků měl Otčenáš jasné, přesně vymezené obrysy.

Nyní musíme nejprve říci něco o formě Otčenáše, abychom tyto obrysy dokázali znovu vnímat. Forma textu není náhodná. Souvisí s obsahem, o který jde. Podíváme se na formu modlitby Páně, a sice pomocí pěti postřehů:

1.1 Otčenáš je čistě prosebná modlitba

Následující skutečnost se dnes všeobecně uznává a není ji třeba dále odůvodňovat: Doxologie „neboť tvé je království i moc i sláva na věky“ byla k Otčenáši připojena teprve druhotně. Nejstarší rukopisy tuto závěrečnou doxologii neznají. Pravděpodobně pochází z doby, kdy se Otčenáš stal součástí eucharistické slavnosti. Původně byl Otčenáš čistě prosebnou modlitbou.

Proč Ježíš nenaučil své učedníky nějakou modlitbu chval? Třeba modlitbu, která by byla srovnatelná s židovskou modlitbou osmnácti požehnání. Ta začíná takto:

Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš a Bože našich otcův, Bože Abrahámův, Bože Izákův a Bože Jakubův, Bože veliký, mocný, hrozný, Bože nejvyšší, Stvořiteli nebe a země,

štitě náš a našich otců, naše útočiště od pokolení do pokolení. Požehnaný jsi, Hospodine, štitě Abrahámův.

Nebo proč Ježíš nenaučil své učedníky alespoň jednu modlitbu, která by – podobně jako tato každodenní modlitba Izraele – začínala a končila chvalozpěvem? Pochopitelná je pouze jedna odpověď: Důvodem je nouze, která doléhá na Boží lid. Otčenáš je voláním, aby Bůh zasáhl.

Ježíš samozřejmě znal všechny druhy modlitby, alespoň ze žaltáře. Znal chválu, děkování, nárek. Ale modlitba, kterou předává svým učedníkům jako jejich vlastní a pravou modlitbu, protože odpovídá přicházejícímu Božimu království, je čistě prosebná.

1.2 Otčenáš je velmi krátká modlitba

Již v překladu je to krátká modlitba. Pro srovnání: Židovská modlitba osmnácti požehnání má v českém překladu 867 slov. Otčenáš má bez doxologie jen 50 slov. Jeho původní, semitské znění bylo ještě kratší. Lukášova verze bez závěrečné doxologie, která je pravděpodobně nejstarší formou Otčenáše, má v překladu do hebrejštiny jen 23 slov. Proč je Otčenáš tak krátký? Odpověď nabízí Matoušovou evangelium (Mt 6,7–8). Bezprostředně před Otčenáš umístil Matouš následující Ježíšova slova:

Při modlitbě pak nemluvte naprázdno jako pohané; oni si myslí, že budou vyslyšeni pro množství svých slov. Nebud'te jako oni; vždyť váš Otec ví, co potřebuje, dříve než ho prosíte.

1.3 Otčenáš se hned dostává k tématu

Podívejme se ještě jednou na začátek modlitby osmnácti požehnání, abychom mohli porovnávat:

Bud' požehnan Bože náš a Bože našich otců, Bože Abrahámův, Bože Izákův a Bože Jákobův, Bože velký, mocný a vznešený, Bože nejvyšší, jenž zahrnuje milosti vše a vše vlastní a vzpomíná na milosti otců a přivádí vykupitele synům jejich synů pro své jméno s láskou. Králi, pomocníku, zachránce a zástíto. Bud' požehnan Bože, štitě Abrahámův.

Zde sledujeme pomalé přibližování. Modlící se člověk je uveden do pohybu a nesen dějinami Izraele. Rád by o nich mluvil nejprve alespoň v náznacích. Teprve potom jsou na místě prosby. Tento postup je také vnímán jako zdvořilost. Nelze přece k Bohu vpadnout. Zcela v pozadí zůstává snad dokonce i zlomek dvorských obřadností. Než se prosebník dostane do králova trůnního sálu, je veden několika předsíněmi. Potom musí projít celým dlouhým trůnním sálem. Nakonec se dostává až ke královu trůnu. Pokloní se. Na pokyn královských úředníků se může ujmout slova. Ale pořád si musí dávat pozor: Musí zvolit správné oslovení a teprve po vykonání celého tohoto obřadu může konečně přednést svou prosbu.

Na tomto místě by bylo vhodné připomenout si modlitby starověkého Orientu – s jejich obřadným vzýváním božstva, k němuž se někdo modlí. Při srovnání s těmito modlitbami by se ještě zřetelněji ukázaly rozdíly vůči oslovení Boha v Otčenáši i v židovských modlitbách. Takto začíná jedna z akkadských „modliteb doprovázejících pozvedání rukou“:

*Veliký bože, prvorozený Anuûv,
dokonalý služebník, dítě Enmešarovo,
veliký Papsukkale, prvorozený Anuûv,
dokonalý služebník, dítě Enmešarovo...*

Tušíme: Oslovení musí být správné, jinak by se mohlo stát, že bůh nebude poslouchat. Oslovení se opakují, aby vzývaný bůh skutečně poslouchal. Není vůbec jednoduché oslovit ho bezchybně. Je k tomu třeba korektní řeči, požaduje se kompetence v oblasti modlitby. Především je třeba znát správné jméno božstva.

Nic takového není v Otčenáši! *Abba* – to je jediné oslovení. Je to familiární oslovení. Komunikační situací Otčenáše není královský dvorský ceremoniál, nýbrž intimita rodiny – přesněji: „nové Ježíšovy rodiny“. V rodině se oslovuje přímo, bez okolků a bez velkých slov. Hovoří se, pokud je rodina harmonická, v hluboké shodě.

To je tedy důvod, proč se Otčenáš dostává tak bezprostředně k tématu a proč je tak krátký: Je to modlitba pro novou rodinu učedníků. Proto jí schází jakýkoli příděch slavnostnosti a jakákoli stopa dvorského ceremoniálu.

To ovšem neznamená, že by všechny židovské modlitby byly dlouhé a rozvláčné. I Židé mají krátké a stručné modlitební texty. Co se týče stručnosti, můžeme Otčenáš srovnat například s židovským kadišem. Ve starší verzi zní takto:

*Kéž je vyvýšeno a posvěceno jeho velké jméno ve světě, který stvořil podle své vůle.
Kéž dá vládnout svému království v době vašeho života a ve vašich dnech a v době života
celého Izraele rychle a brzy. Požehnáno buď jeho velké jméno od věků na věky. A řekněte:
Amen.*

Jak hned vidíme, má tato modlitba mnoho společného s Otčenášem, nejen po stránce formální, ale také po stránce obsahové. I v kadiši jde v první prosbě o posvěcení Božího jména a v druhé o příchod Božího království. Přímou bije do očí, jak je Otčenáš blízký kadiši.

Musíme si ovšem všimnout i rozdílů: Kadiš není čistě prosebnou modlitbou. Příkladnějším ve verzi, která byla citována, přechází v chvalozpěv: „Požehnáno buď jeho velké jméno od věků na věky“. Tento chvalozpěv byl snad kdysi jádrem a zdrojem této židovské modlitby (srov. Ž 113,2; Da 2,20). A musíme si všimnout ještě něčeho: Kadiš nebyl ve své nejstarší funkci samostatnou modlitbou. Byl závěrečnou formulí, závěrem. Byl vytvořen, aby při bohoslužbě v synagoze ukončil četbu Písma. Zůstává tedy v platnosti: Otčenáš je samostatnou modlitbou, kterou charakterizuje nezvyklá naléhavost.

1.4 Nejprve přichází na řadu Boží záležitosti

Otčenáš se skládá ze dvou částí. V Matoušově verzi obsahuje každá z obou částí tři, popř. čtyři prosby. Nejprve se objevují tři prosby s oslovením „ty“:

1. *posvět' se jméno tvé*
2. *přijď království tvé*
3. *buď vůle tvá ...*

Pak následují – podle toho, jak počítáme – tři, popř. čtyři prosby:

4. *chléb náš vezdejší dej nám dnes*
5. *odpusť nám naše viny*
6. *neuveď nás v pokušení*
7. *ale zbav nás od zlého*

Rozdělení modlitby na dvě části je tedy velmi zřetelné. Ve zpětném překladu do hebrejštiny jsou tyto dvě části mnohem zřetelněji odlišné rytmem a rýmem.

V první části Otčenáše jde o Boží jméno, o jeho království a jeho vůli. Mohli bychom říci: Jde o Boží starosti. Teprve v druhé části se dostávají ke slovu starosti učedníků: starost o jídlo, o těžkosti s proviněním, o potíže s pokušením. Struktura Otčenáše odpovídá přesně následujícím Ježíšovým slovům:

Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno. (Mt 6,33)

Kdo učiní Boží starost svou starostí, o toho se pak postará Bůh.

1.5 Bůh jedná prostřednictvím lidí

Dále si můžeme všimnout čistě po stránce formální: První tři prosby jsou formulovány zvláště. „Posvět' se jméno tvé. Přijď' království tvé. Buď' vůle tvá“. Zvykli jsme si na formulace Otčenáše v takové míře, že nám už vůbec není nápadné, jak jsou tyto konstrukce nezvyklé. V normálním životě tak nikdo nemluví. Nikdo neřekne:

*Umyjte se schody ...
Přijď' čistota ...*

Obecně mluvíme tak, že je jasné, kdo je jednajícím osobou. Neříkáme: „umyjte se schody“, ale: „umyj, prosím, schody!“ Proč neříkáme v Otčenáši jednoduše:

*Otče,
posvět' své jméno,
zaved' své království,
uskutečni svou vůli?*

Mnozí vykladaelé Otčenáše tvrdí: Nepřímá řeč je projevem zdvořilosti. Boha nemůžeme rovnou oslovit. Kromě toho bychom se měli vyhnout slovu „Bůh“. K tomu se užívá takzvané *pasivum divinum*. Například věta „posvět' se jméno tvé“ je *pasivum divinum*, opis, který má zajistit, aby se o Bohu nemluvilo příliš zpříma. Nikoli tedy: „Bože, posvět' své jméno“, ale místo toho: „posvět' se jméno tvé“.

Avšak tato teorie zdvořilosti nemůže platit pro Otčenáš. Neboť jsme už viděli: Otčenáš nezná žádný dvorský ceremoniál. Hovoří se v něm jako v rodině: bezprostředně a bez nějakých kudrlinek. Kromě toho se pak praví v druhé části Otčenáše velmi přímo:

*Chléb náš vezdejší dej nám dnes!
Odpust' nám naše viny!
Neuved' nás v pokušení!
Zbav nás od zlého!*

Tyto formulace druhé části jsou bez výjimky prosbami, které směřují k Bohu. Otčenáš nemá tedy žádné zábrany, když bez okolků přistupuje k Bohu. Proč se tedy používají opisné konstrukce v prvních třech prosbách?

Může to mít pouze jeden důvod: Opisná řeč, především *pasivum* první prosby, ponechává otevřené, kdo je jednajícím. „Posvět' se jméno tvé“ – lze doplnit: Tebou

samotným. Protože by se také dalo doplnit: lidmi. Obojí je možné, obojí je správné. Tuto dvojznačnost Ježíš zamýšlí. Sám Bůh má posvětit své jméno. Sám Bůh má zavést své království. Sám Bůh má dosáhnout toho, co znamená jeho vůle. To je první a nejdůležitější. Ale zároveň má posvětit Boží jméno také učedník, také učedník má dát prostor Božímu království, také učedník má plnit Boží vůli.

Prostřednictvím jazykové formy prvních tří proseb Otčenáše jsme dospěli k důležitému teologickému poznatku: Bůh se ujímá iniciativy. Jedná. Přesto však nemůže Bůh pro samostatnost a svobodu, jimiž obdařil člověka, činit ve světě nic, aniž by našel lidi, kteří učiní jeho vůli svou vůlí a dají tak prostor jeho jednání.

Proto nacházíme už ve formě Otčenáše tak mnoho teologie. Tím více pak přirozeně v samotných sedmi prosbách. V Otčenáši shrnul Ježíš vše, co chce a očekává.

2. Původní situace

Modlitba Otčenáš není modlitbou celého světa. Má své jasné „místo v životě“ („Sitz im Leben“), použijeme-li výrazu biblické vědy. Prvotně je modlitbou pro okruh Ježíšových učedníků. Velmi zřetelně to ukazuje čtvrtá prosba Otčenáše: prosba o chléb. O ní proto musíme pojednat na prvním místě. Osvětluje totiž situaci, do níž je Otčenáš původně situován, a to lépe než kterákoli jiná prosba této modlitby. O jakou situaci jde? V jakých souřadnicích se Ježíšovi učedníci modlí Otčenáš?

Ježíš neustále prochází celou izraelskou zemí. Je stále na cestě, aby mohl v celé zemi hlásat, že začíná Boží vláda. Doprovází ho přitom dvanáct apoštolů a větší počet učedníků. Jeho učedníci ho následují. „Následovat“ znamená doslova procházet s Ježíšem celou zemí; následovníci většinou ráno ještě nevědí, kde večer přenocují.

Lišky mají doupata a ptáci hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu složil. (Mt 8,20).

Jsou jiní, kteří s Ježíšem neprocházejí celou zemí, kteří však jsou pro jeho hlásání velmi důležití – totiž místní Ježíšovi příznivci: uzdravení, přátelé, podporovatelé, sympatizanti, ale také všichni, kteří by se mohli v dobrém slova smyslu označit jako zvědavci. To nové, s čím Ježíš v Izraeli začal, potřebuje takové místní stoupence. Je zapotřebí takových přátel a pomocníků. Ježíš a jeho učedníci procházejí totiž zemí bez finančních prostředků a beze zbraní. Proč vlastně?

Svou bezbranností se chtějí odlišit od ozbrojených zélótů, kteří tehdy cestovali po celém Izraeli, aby shromáždili stoupence i peníze a zbraně k povstání proti Římanům. Učedníci nesměli mít u sebe ani peníze, ani výzbroj, aby nebyli považováni za zélóty. Potom však, když byli celý den na cestě, potřebovali večer lidi, kteří je přijmou do domu. Potřebovali lidi, kteří jim obstarali jídlo a v noci poskytnou útočiště. To vše lze poznat z evangelií při vyslání učedníků, například při vyslání učedníků v L 10.

Když zde čteme, aby se učedníci na cestě s nikým nepozdravovali, tak se tím přirozeně nemyslí krátký pozdrav, který si člověk vymění s tím, koho potká. Myslí se tím dlouhé rozhovory, které jsou v Orientu obvyklé, když se lidé potkají v pustině. Tehdy se člověk ptá na původ a příbuzné; vypráví se, kde je voda; a upozorňuje na nedávná přepadení. Především se lidé vzájemně informují o všech novinkách, které slyšeli. Učedníci se mají vyhýbat těmto nekonečným řečem, které zaberou tolik času jako dnes televize. Čas je vyměřen. Neboť Boží království se přiblížilo.

Jděte! Posílám vás jako ovce mezi vlky. Neberte si měšec ani mošnu ani obuv. S nikým se na cestě nepozdravujte. Když vejdete do některého domu, řekněte nejprve: „Pokoj tomuto domu!“ A přijmou-li pozdrav pokoje, váš pokoj na nich spočine; ne-li, vrátí se opět k vám. V tom domě zůstaňte, jezte a pijte, co vám dají, neboť hoden je dělník své mzdy! (L 10,3–7)

Ve zbývajících verzích vyslání je učedníkům dokonce zakázáno vzít si na cestu chléb (srov. Mk 6,8; L 9,3). Na první pohled to vypadá, jako by se učedníci měli hodně postit a žít velmi chudě.

Avšak právě na to se nepomýšlí. Při vyslání učedníků nejde vůbec o askezi nebo zřeknutí se potřeb nebo o filosofické ideály chudoby. Jde o zřetelné odlišení od zélótů, o prosazování míru, o vystupování proti násilí a válce.

V Izraeli, který chce Ježíš shromáždit a podřídit Boží vládě, není prostor pro násilí a Boží bojovníky. Na konci času musí být Izrael místem pokoje. Proto nesmí mít učedníci, kteří vyhlásují Boží vládu, žádné zásoby ani zbraně. Ježíš jim výslovně zakazuje i hůl, kterou by se mohli bránit (Mt 10,10; L 9,3; mírněji v Mk 6,8). Nemají ani nosit sandály, aby po kamenité zemi nemohli utíkat. Také tím demonstrují svou bezbrannost.

Když nemají žádnou výstroj a především žádné peníze, potřebují večer někoho, kdo by je přijal do svého domu, dal jim najíst a příští den jim dal něco s sebou na cestu. Proto je v Otčenáši prosba o chléb!

K tomu přistupuje ještě něco jiného. Učedníci opustili všechno: svůj dům, svou rodinu, své povolání. Když opustili svou velkou rodinu, opustili také svého otce, který se o rodinu staral a plánoval. Je samozřejmé, že se o svou rodinu musí postarat ten, kdo má v domě výsadní postavení. V tomto smyslu však už nemají otce ti, kteří opustili své rodiny. Proto je Ježíš učí v modlitbě Otčenáš oslovovat Boha jako otce (*abba*), jako milujícího a starostlivého otce.

Oslovení *abba* na začátku Otčenáše není tedy libovolné: Vyjadřuje přesně situaci nové rodiny, v níž teď učedníci žijí. Pro učedníky, kteří Ježíše následují, se Bůh stal otcem ve zcela novém a radikálním smyslu. Stará se teď o ně, jako se předtím o ně staral jejich tělesný otec. Mohou mu bezvýhradně důvěřovat.

Ovšem: tato důvěra není magickou důvěrou, která by byla iracionální a neměla pevnou půdu pod nohama. Důvěra k Bohu jako k novému otci má reálný základ. Ježíšovi učedníci se mohou spoléhat na to, že večer, když potřebují střechu nad hlavou, naleznou dům, do kterého je přijmou.

Ježíšovi učedníci žili skutečně v „nové rodině“. Svou dřívější, přirozenou rodinu museli opustit kvůli hlásání Božího království. Místo ní však našli novou rodinu se „stovkou bratří a sester“ (Mk 10,30). Nejen jiné učedníky, ale také přátele, sympatizanty a tiché pomocníky všude po celé zemi, kterým mohli důvěřovat. To vše se zrcadlí v Otčenáši, který začíná oslovením „otče“ a ve čtvrté prosbě prosí o každodenní chléb.

O „vezdejší“ chléb? Na tomto místě je problém s překladem. Příslušné řecké slovo se většinou překládá jako „každodenní“. V češtině ovšem máme starobylé slovo „vezdejší“. Použité řecké slovo se však – kromě modlitby Otčenáš – v řecké literatuře nikde nevyskytuje. Musíme tedy uvažovat, co tímto slovem bylo míněno.

Pomýšlelo se pravděpodobně na chléb pro příští, následující den, který ovšem v Izraeli začíná už večer. Pak by bylo přídavné jméno odvozeno od slovesa „následovat“. Skutky apoštolů hovoří opakovaně o „následujícím dni“ pomocí tohoto slovesa (srov. Sk 7, 26; 16,11; 20,15; 21,18). Ježíšovi učedníci by pak v Otčenáši prosili o chléb na večer, popřípadě na další den.

Nejde tedy o zásobování na delší dobu. Budoucnost se neplánuje. Situace na konci času je tak vyhrocená a aktuální hlásání má takovou přednost, že není možné plánovat do budoucna. Ježíš a jeho učedníci nevědí ještě ráno, kde budou večer. Žijí vždy jen v určitý den. Dohlédnou jen k následujícímu dni.

Jejich modlitbu o chléb můžeme vystihnout slovy: Dej, abychom se dnes setkali s lidmi, kteří nás přijmou do svého domu a dají nám večer najíst, takže náš život, naše strava bude zase na jeden den zajištěna. – Víc není možné. Víc však ani není nutné, protože Ježíšovi učedníci jsou obklopeni a nesení Boží otcovskou starostlivostí.

Jejich situace odpovídá poměrům Izraele ve starozákonním vyprávění o putování pouští. Vyjitím z Egypta opustil Izrael všechna zabezpečení prosperujícího egyptského státu. Má začít nové uspořádání společnosti postavené na vzájemné solidaritě. V mimořádné situaci na poušti sytí Bůh svůj lid manou, Izraelité však nesmí ukládat manu do zásoby. Vyjma soboty mohou si vždy nasbírat jen takové množství, které vystačí na jediný den. V Druhé

knize Mojžíšově (Ex 16,4) se dozvídáme o tom, „co denně spotřebují“, což znamená zásobu pro následující den.

Ať už byl jazykový vývoj jakýkoli – jen stěží si dokážeme představit, že Ježíš formuloval prosbu o chléb na jeden den, aniž by přitom pomýšlel na vyprávění o maně na poušti. Bylo mu jasné: Jeho učedníci, kteří „jako ovce mezi vlky“ zvěstují všude v zemi Boží království, jsou v podobné situaci, v jaké byl Izrael na poušti. Tato prosba Otčenáše odpovídá ostatně Ježíšovu napomenutí v Matoušově evangeliu (Mt 6,34). Také zde se jedná o jeden, jediný den, přičemž se nemusíme pokoušet o přesné kalendářní vymezení:

Nedělejte si proto starosti o zítřek, vždyť zítřek bude mít své vlastní starosti. Každý den má dost svého trápení. (Mt 6,34)

Už jsme si všimli a znovu zdůrazněme: Tento druh bezstarostnosti nemá nic společného s naivním jednáním, které by bylo odtržené od života. A to proto, že zde nejsou jen učedníci, ale také v zemi rozptýlení sympatizanti, kteří dávají své domy k dispozici. Ježíšovi učedníci nejsou sami. Mají přátele. Mohou s mnoha dalšími počítat v celé zemi. Pomysleme třeba na Lazara a jeho sestry Martu a Marii v Betánii (L 10,38–42; J 11,1–5), nebo pomysleme na neznámého muže, který poskytl Ježíšovi a jeho učedníkům připravenou horní místnost pro velikonoční večeři (Mk 14,12–16).

Prosba o chléb v Otčenáši ukazuje: V Izraeli vzniká něco nového. Učedníci jsou vysláni bez jakýchkoliv prostředků, bez jídla. Důvěřují svému Otci, který je v nebi, – a solidaritě těch, kteří je ze svých domů podporují. Tak mohou nasadit všechny své síly pro hlásání.

Prosba o chléb není tedy v Otčenáši vůbec bezvýznamná. Nežádá o zachování občanské nasycenosti, neprosí ani o „chléb pro svět“. Ježíšovi následovníci v ní prosí, aby měli denně tolik nejnужnějšího, že by to poskytlo dost sil a svobody pro hlásání.

Nepřímo jde tedy v této prosbě o novou formu společnosti, o novou rodinu, v níž si všichni navzájem pomáhají, aby bylo možné hlásat Boží království. Povelikonoční obce nazvaly tuto novou formu solidarity láskou (agapé). Slovo agapé znamená, že jeden myslí na druhého, že se každý ptá, co druhý potřebuje, aby mu podle toho pomohl. Cílem této vzájemnosti v lásce je umožnění apoštolské práce: aby mohla Ježíšova obec prostřednictvím svých hlasatelů zvěstovat evangelium.

Ještě jednou: Otčenáš není bezvýznamný. Ani zdánlivě tak samozřejmá prosba o denní chléb není bezvýznamná. Neboť tato prosba předpokládá, že člověk chce novou Ježíšovu rodinu, že člověk chce každodenní společenství mnoha bratří a sester, a tím umožněné nasazení pro evangelium.

Při výkladu čtvrté prosby Otčenáše se tak ukazuje: Není žádným přepychem, když se tážeme na formu a historickou situaci biblického textu. Je to spíš pomůcka, abychom textu lépe rozuměli. Teprve potom ho můžeme promítnout do naší vlastní situace. Teprve potom se můžeme ptát sami sebe: Žijeme podle tohoto textu a podle toho, co nám chce říci? To znamená v případě prosby o chléb: Staráme se o to, aby v našich obcích stále znovu vznikalo společenství mnoha pomocníků a sympatizantů, které druhým umožní, aby byli svobodní pro hlásání evangelia?

3. Nezapomenuté oslovení

Otčenáš, jak ho Ježíš učil, začíná oslovením „Otče“. Tato velmi stručná forma oslovení se nám zachovala v Lukášově pojetí Otčenáše. V Matoušově pojetí je oslovení pravděpodobně již liturgicky rozšířené. Zní: „Otče náš, jenž jsi na nebesích“. U takových otázek nejsou přirozeně možné absolutně jisté důkazy. Musíme však počítat s tím, že modlitba pocházející od Ježíše byla spíš rozšířena než zkrácena. Krátké oslovení u Lukáše odpovídá ostatně zkrácené formě celého Otčenáše.

V prvních dvou kapitolách jsme již předjímali: Začátek Otčenáše musel v Ježíšových ústech znít *abba* (otče). O tomto aramejském slově bylo v posledních desetiletích hodně napsáno. Pochází zřejmě z intimního prostředí rodiny. Ovšem: dětské žvatlání máme dávno za sebou. Nedá se tedy v žádném případě přirovnat k našemu „tati“, jak se dlouho tvrdilo. Přesto však: v tomto slově zaznívá stále ještě něha a důvěrnost.

Ježíš se odvážil použít tohoto důvěrného oslovení – takřka jako by bylo samozřejmé. Mohl se toho odvážit na základě svého vztahu k Otci v nebi a zároveň na základě zakoušení nové rodiny, kterou začal prožívat se svými učedníky. Učedníci opustili kvůli Ježíšovi otce i matku. Měli už jen otce v nebi. Tato nová situace se odráží v jazyce mladé církve, která se obrací proti rychle vznikající touze po titulech:

A nikomu na zemi nedávejte jméno „otec“, protože jen jeden je váš Otec: ten je v nebi. (Mt 23,9).

Odkud však vůbec víme, že Otčenáš původně začínal oslovením „otče“? U Matouše (6,9) a Lukáše (11,2) není v původním textu aramejské slovo *abba*, ale řecké oslovení „otče“. Odkud můžeme vědět, že Ježíš nepoužil na začátku Otčenáše jako oslovení prostě hebrejské oslovení „otče náš“ (*abinu*)?

I když se to může jevit na první pohled zvláštní: Začátek modlitby Páně můžeme odvodit z Pavlových listů. Pavel totiž říká v listu Římanům (8,15):

Dostali jste však dar, který přísluší stavu těch, kdo byli přijati za vlastní, a proto můžeme volat: Abba, Otče!

A podobně už v listu Galátanům (4,6):

A protože jste synové, poslal nám Bůh do srdce Ducha svého Syna, a ten volá: Abba, Otče!

Proč by zde Pavel použil cize znějící slovo *abba*, kdyby nebylo milé a drahé tehdejšími křesťany? Věděli: Tak se vyjadřoval Ježíš. Takto oslovoval on sám svého nebeského Otce před svým utrpením (Mk 14,36). Otčenáš tedy zanechal ozvěnu, kterou nacházíme v Pavlových listech. Na původní oslovení Boha v Otčenáši se nezapomnělo.

Skutečnost, která byla pro první křesťany nepochopitelná a drahocenná – že totiž mohli Boha oslovovat *abba*, „milý Otče“ – způsobuje problémy nám, pozdějším křesťanům. Je snad Bůh muž? Či dokonce praotec? Neměli bychom konečně opustit celý tento obraz Boha z minulých dob, abychom si vytvořili pravý obraz Boha, v němž jsou ženské rysy zdůrazněny zrovna tak jako mužské? A to nejen v učené teologii, ale i v jazyce? Není snad naše řeč stále ještě hluboce ovlivněna patriarchálním myšlením a neplodí snad proto neustále patriarchální struktury?

V USA jsou tyto úvahy již dlouho běžné a také u nás se začínají objevovat. Nedávno se objevil návrh, aby je střídavě modlilo „Otče náš“ a „Matko naše“. Protože však takové střídání není snadné, vytvořili němečtí biblisté „Bibli ve férovém jazyce“. Modlitba Páně v Matoušově pojetí už v ní nezačíná slovy „Otče náš, jenž jsi na nebesích“ ale:

Ty, Bože, jsi nám otcem a matkou v nebi.

K čemu zde došlo? Z důvodu férového jazyka v oblasti pohlavního rozlišování se z důvěrného oslovení „otče“ stalo chladné oslovení „Bože“. A z liturgického rozšíření „v nebi“, které patří do jazyka modlitby, se stalo feministické poučení. Jinak řečeno, na začátku této nové modlitby není už osloven Bůh, ale modlíci se lidé jsou poučeni, jak si mají Boha představit.

Tím se však začátek Otčenáše zvrátí v opak. Co bylo v Ježíšových ústech důvěrným, od jakékoli obřadnosti oproštěným, bezprostředním oslovením Otce v nebi, to se nyní stává feministickým obřadem poučení. V Lukášově pojetí je tomu ještě hůř. Tam se „otče“ důsledně mění v „ty, Bože“, neboť „ty, Otče, ty Matko“ nemělo být zřejmě vysloveno. A první křesťané, kteří podle listu Římanům (8,15) přijali Ducha svatého a v něm volají „Abba, Otče“, přijali nyní svatou „sílu Ducha“ a v ní volají: „ty, původce všeho života, buď naší ochranou!“

Takto způsobuje zdánlivé férový jazyk masívní nespravedlnost vůči textu. Vůbec přece není prozkoumáno, zda Ježíšovo oslovení „otče“ vycházelo z patriarchálních struktur. Ježíš se nepodřídil svému klanu, nenechal si předepisovat svou cestu svými příbuznými, nýbrž svou rodinu opustil (Mk 3,20–21.31–35). A svým učedníkům slíbil v nové rodině sto bratří, sto sester, sto matek – nikoli však sto otců (Mk 10,30).

Starý zákon sice často mluví o Božích mateřských rysech a dokáže Boha přirovnat k matce (takto např. v Iz 66,13). Nikdy však neoznačuje Boha bezprostředně jako matku. Tím spíše nikdy neoslovuje Boha jako matku.

Nemohlo by to mít hlubší důvod? Že totiž je ve Starém zákoně vztah mezi Bohem a jeho národem chápán jako analogický ke vztahu mezi „mužem a ženou“? Boží lid může být znázorněn jako milá nebo jako manželka Boha (např. v Ez 16). Bůh si ji vyvolil a ucházel se o ni, přivedl ji do svého domu. Ona poslouchá a přijímá, může ovšem také být nevěrná.

V rámci takových obrazů, které v Bibli sahají až do Nového zákona (srov. 2 K 11,2 a Ef 4,25–32), se musí o Bohu mluvit jako o muži, i když jde o obraz a mateřské rysy nesmějí v obrazu Boha scházet. Můžeme jednoduše rozbít strukturu těchto obrazů?

Pravděpodobně však není nesnáz s feministkami největší nesnází, kterou dnes křesťané mají s modlitbou Otčenáš. Mnohem obtížnější to mají ti, kteří neměli otce nebo znají jen karikaturu otce – četné děti „společnosti bez otců“. Dokáží vůbec pocítit, co znamená vyznat Boha jako otce a oslovit ho jako otce?

Zde pomůže verš z Janova evangelia (14,9): „Kdo viděl mne, viděl Otce.“ Tím je nám přece řečeno: Nakonec můžeme Boha poznat jen tehdy, když se zadíváme na Ježíše. On je Božím obrazem. V naší souvislosti to znamená: Neměl sice každý otce a neměl každý správného otce. Ale každý může mít Ježíše jako bratra, hledět na něj, od něho se učit, jít s ním stejnou cestou. Kdo to udělá, zakusí Ježíšovým prostřednictvím, co znamená, že Bůh je náš otec. Skrze Ježíše získá Boha jako otce. Následováním Ježíše objeví, že nás Boží Duch činí Božími syny a dcerami a volá v nás „nevyslovitelnými vzdechy“ (Ř 8,26): abba, otče.

Nejtěžší to však mají s oslovením „otče“ ti, kterým se obraz Boha Otce zcela rozplynul tváří v tvář nevýslovnému utrpení ve světě a milionům zavražděných. Židovská básnířka Rose Ausländerová napsala o šoa:

Otče náš

*vezmi zpět své jméno
Neodvažujeme se
být dětmi*

*Jakoby přidušeným hlasem
říkáme otče náš*

*S citronovou hvězdou
přišpendlenou na čele*

(...)

*Otče náš
vracíme ti
tvé jméno*

*Hraj dál otce
v bezdětném
vzduchoprázdném nebi.*

Na tento text, který je spíš voláním o pomoc a nářkem, není laciná odpověď. Odpovědí by mohlo být pouze to, že křesťané budou jako Boží děti, to znamená jako bratři a sestry žít pro druhé – především pro své židovské bratry a sestry. Pak by Otcova tvář už nebyla znetvořována.

4. Shromáždění Božího lidu

Otčenáš může vyvolat pohoršení – když se pro křesťany stane náboženským úkonem, který nemá žádné důsledky. Tehdy se bouří lidé, kteří takové modlení nesnášejí. Jejich hněv se potom lehce obrací na špatnou adresu: na samotnou modlitbu Otčenáš. V roce 1992 připevnila umělkyně Cosy Piéro na portál kostela theatinů v Mnichově velký list s převráceným Otčenášem:

*Člověče, který jsem na zemi
posvěť se jméno mé
přijď království mé a
staň se tak podle mé svobodné vůle
Skrývám vinu svou
i vinu svého bližního
A zbav mě všeho zla
neboť to je moje síla a krása
po krátkou dobu*

Tady je uprostřed člověk. Je důsledně dosazen na místo Boží. Už se neposvěcuje jméno Boží, ale jeho vlastní jméno. Člověk doufá ve své království. Vysoko vyzvedá svou vlastní vůli a sám se zbavuje všeho zla.

Tento Otčenáš mohl být upřímný. Vzpouzí se Otčenáši, který není ničím jiným než všeobecným náboženským tlacháním. Nevěří nám to, co se zde modlíme. Otčenáš nebyl ani nikdy věrohodný, pokud jeho základem nebyla společnost, která odpovídá slovům, jež v Otčenáši vyslovujeme. Tímto základem, touto pevnou půdou jsou následovníci a učedníci – obklopení těmi, kteří učedníky podporují a umožňují jim být učedníky, zkrátka: Boží lid ve smyslu Nového zákona.

Zarážející je pouze to, že v Otčenáši se vůbec neobjevuje tento Boží lid, bez něhož by učedníci nemohli existovat. To je zvláštní. Je to ještě podivuhodnější, když si uvědomíme, že pro Žida bylo samozřejmé modlit se za Boží lid. První příklad: kadiš. Hovoří se v něm výslovně o naději „celého izraelského domu“. Druhý příklad: modlitba osmnácti požehnání. Zde se praví v 7. prosbě:

Hleď na naši bídu, haj naši při a vysvobod' nás rychle pro své jméno, neboť ty jsi mocný vykupitel. Bud' požehnan Bože, vykupiteli Izraele.

V 8. prosbě se pak praví:

Uzdrav nás a budeme uzdraveni, spas nás a budeme spaseni, neboť tys naše chvála, a přivod' úplné uzdravení všem našim ránám, neboť ty jsi Bůh, král, věrný a milosrdný lékař. Bud' požehnan Bože, jenž uzdravuje nemocné svého lidu Izraele.

Ve 14. prosbě:

A do Jeruzaléma, svého města, vrať se v milosrdenství a přebývej v něm, jak jsi řekl, a vybuduj je brzy, za našich dnů, za stavbu věčnou, a v jeho nitru brzy připrav Davidův trůn. Bud' požehnan Bože, budovateli Jeruzaléma.

A v poslední 18. prosbě:

Hojný mír Izraeli, svému lidu, navěky uděl, neboť ty, králi, jsi pánem všeho míru. A je dobré v tvých očích žehnat svému lidu Izraeli, mírem v každém čase a v každou chvíli. Bud požehnán Bože, jenž žehná mírem svému lidu Izraele.

Jde tedy stále o Boží lid. Pro židovskou teologii je to samozřejmostí. Proč se tento Boží lid nevyskytuje v Otčenáši?

Vyskytuje se zde. Jenže my to už nerozpoznáváme, protože málo žijeme v Bibli. Už první prosba Otčenáše, o kterou nyní jde, není ničím jiným než prosbou za shromáždění a posvěcení Božího lidu.

„Posvěť se jméno tvé“: tento způsob vyjadřování je nám cizí. Až do naší doby přežíval sice ještě v určité podobě dětské zpovědní formulky: „vyslovoval jsem Boží jméno neuctivě“. Ale v Bibli je „posvěcením jména“ myšleno mnohem víc, než vyslovovat Boží jméno uctivě.

V pozadí slovního spojení „posvěť se jméno tvé“ je totiž kniha Ezechiel, především kapitoly 20 a 36. U Ezechiela se stále znovu hovoří o svatém Božím jméně a u něho se nachází jediný doklad hebrejské Bible, kde je podmětem výpovědi o posvěcení Božího jména Bůh (Ez 36,23). Posvěcení jména je velmi rozšířeným starozákonním a židovským tématem. Podmětem je však vždy člověk, popř. izraelský národ, a jde především o zachování příkázání. Stačí porovnat zvláště důležitý text z Třetí knihy Mojžíšovy (Lv 22,31–33). Ale výpověď o Bohu, který posvěcuje své jméno, nás vede k Ezechielovi. Podívejme se proto podrobněji na text z 36. kapitoly knihy Ezechiel, který nepochybně tvoří základ první prosby Otčenáše:

Rozptýlil jsem je mezi pronárody, jsou roztroušeni po zemích, soudil jsem je podle jejich cest a skutků. Ale když přišli mezi pronárody, znesvěcovali mé svaté jméno, kamkoli přišli. Říkalo se o nich: „Je to lid Hospodinův, ale z jeho země museli odejít“. I jala mě lítost pro mé svaté jméno, které oni, izraelský dům, znesvětili mezi pronárody, kamkoli přišli. Řekni proto izraelskému domu: Toto praví Panovník Hospodin: Nečiním to kvůli vám, izraelský dome, nýbrž kvůli svému svatému jménu, které jste znesvěcovali mezi pronárody, kamkoli jste přišli. Opět posvětim své veliké jméno, znesvěcené mezi pronárody, jméno, které jste vy uprostřed nich znesvětili. I poznají pronárody, že já jsem Hospodin, je výrok Panovníka Hospodina, až na vás ukáží před jejich očima svou svatost. Vezmu vás z pronárodů, shromáždím vás ze všech zemí a přivedu vás do vaší země. Pokropím vás čistou vodou a budete očištěni; očištím vás ode všech vašich nečistot a ode všech vašich hnusných model. A dám vám nové srdce a do nitra vám vložím nového ducha. Odstráním z vašeho těla srdce kamenné a dám vám srdce z masa. Vložím vám do nitra svého ducha; učiním, že se budete řídit mými nařízeními, zachovávat moje řády a jednat podle nich. Pak budete sídlit v zemi, kterou jsem dal vašim otcům, budete mým lidem a já vám budu Bohem. (Ez 36,19–28)

V tomto textu, který zhuštěně shrnuje očekávání spásy celé knihy Ezechiel, se nachází šest řad výpovědí:

1. řada: Izrael přebýval v zemi, kterou mu Bůh daroval. Nežil však podle Božího uspořádání společnosti. Nesloužil Bohu, který ho vyvolil, ale jiným bohům. Tím poskvrnil zemi a znesvětil Boží jméno. Naplnil zemi závistí, nenávistí a rivalitou. Tak zemi zkazil a zničil záři, která měla z této země vycházet.

2. řada: Bůh nemohl strpět toto znesvěcení a pohrdání zemí. Musel Izrael vyhnat ze země a rozptýlit mezi pohanské národy. Jak je možné, že Bůh musel lidi vyhnat? My, dnešní lidé se bráníme takovému obrazu Boha. Musí Bůh trestat? Musí Bůh vyhánět? Pochopíme lépe, co tím Bible myslí, když tyto výpovědi vztáhneme důsledně na člověka: Společnost,

kteřá ůije neustále proti Boůímu stvořitelckému řádu, se sama zničí. Tím spíš to platí pro Boůí lid s jeho zvláštním povoláním ve prospěch ostatních národů. Jedná-li proti svému povolání, zničí pevnou půdu, kterou má pod nohama. Zničí svou základnu. Sám se připraví o svou zemi. Připraví se o svou existenci.

3. řada: Avšak rozptýlení Izraele mezi národy, které si sám způsobil, vše ještě zhoršuje. Toto rozptýlení způsobuje totiž, že se Boůí jméno ještě více znesvěcuje. Nyní se celý svět posmívá tomuto národu a jeho Bohu. Říkají: Jak ubohý, bezmocný Bůh je tento Hospodin. Je to Bůh, který se nestará o svůj lid. Je to Bůh bez lidu. Je to Bůh bez země.

4. řada: Bůh musí ukončit znevažování svého jména. Nemůže strpět, aby jeho jméno bylo mezi národy zesměšňováno kvůli rozptýlení Izraele. Proto Bůh sám posvětit nyní své jméno před všemi národy. V žádném případě není zásluhou Izraele, že zakročí:

Řekni proto izraelskému domu: Toto praví Panovník Hospodin: Nečiním to kvůli vám, izraelský dome, nýbrů kvůli svému svatému jménu, které jste znesvěcovali mezi pronárody, kamkoli jste přišli. (Ez 36,22)

5. řada: Jak ukončí Bůh tento nesnesitelný stav? Jak posvětit své jméno? Posvětit je tím, že shromáždí svůj lid z rozptýlení a přivede ho zpět do země. Posvětit své jméno tím, že Izraelity osvobodí od jejich bůžků a že jim dá nové srdce a nového ducha. Odejme jim srdce kamenné a dá jim srdce z masa. Tak bude Izrael moci ůít podle Boůího řádu pro společnost.

6. řada: V okamůiku, kdy Izrael bude ůít jako obnovený lid podle Boůí vůle, změní se země. Poroste obilí. Ovocné stromy budou plné plodů. Zpustošená země se změní v ráj. Nehostinná města znovu zkrásní. Až se to vše stane, poznají národy, kdo je Bůh. Potom bude jeho jméno před nimi posvěceno a národy budou Bohu prokazovat ůctu:

Potom řeknou: „Tato zpustošená země je jako zahrada v Edenu: města leůící v troskách, zpustlá a zbořená, jsou nyní opevněna a osídlena“. I poznají pronárody, které ůstanou vůkol, že já Hospodin jsem vystavěl, co bylo zbořeno, a osázel zpustošený kraj; já Hospodin jsem to vyhlásil i vykonal. (Ez 36,35–36)

První prosba Otčenáše shrnuje celou 36. kapitolu knihy Ezechiel do jediné věty. Když se tedy modlíme: „posvěť se jméno tvé“, vyprošujeme si od Boha,

- aby ujal svého lidu,
- aby shromáždil svůj lid z rozptýlení,
- aby ho znovu učinil jedním lidem,
- aby svému lidu dal nové srdce,
- aby svůj lid naplnil svatým duchem.

Jinak řečeno: V první prosbě Otčenáše prosíme, aby zase bylo na světě místo, kde by se stala viditelnou Boůí sláva a čest – místo, kvůli němuž by Boůí jméno mohlo být uctíváno a vzýváno také pohany.

Platí ovšem také: Boůí lid není v Otčenáši tentýž jako v ůidovské modlitbě osmnácti poůehnání. Nevyskytuje se zde dům Davidův. Není zmíněno město Jeruzalém. Není uveden Sión a chrám. Neboť to vše mohlo být v Jeůíšově době nesprávně politicky chápáno. A sice ze strany hnutí zélótů, s nímž byl Jeůíš neustále konfrontován, ale také ze strany mnoha dalších. Jeůíšovi jde výhradně o Boůí čest, o dobré Boůí jméno. Jedinou Boůí ctí je jeho lid, nikoli však lid chápaný jako národ, ale lid, který měl před očima Ezechiel. Takto je modlitba otevřená pro zkušenost, kterou obec uředníků učinila o Letnicích.

První prosba Otčenáše, kterou Jeůíš viděl jako nejdůležitější a nejnaléhavější prosbu v modlitbě svých uředníků, má tedy precizní, co do obsahu přesně vymezený smysl: Jde o

shromáždění a obnovu Božího lidu na konci času. Právě tímto způsobem se posvěcuje Boží jméno.

Tím však odhalujeme celý záměr Otčenáše. Smí se ho modlit pouze ten, kdo touží po shromáždění rozptýleného a rozděleného Božího lidu. Smí se ho modlit ten, kdo je ochoten spolupracovat celou svou silou na obnově Božího lidu.

5. Příchod Božího království

První prosba Otčenáše má zřetelné pozadí v Písmu: teologii knihy Ezechiel. První prosba staví pomocí jediné krátké věty před oči modlícího se člověka celou knihu. Je tomu podobně s druhou prosbou?

Je tomu skutečně tak. Pozadí zde tvoří jiný ze čtyř velkých proroků, totiž Daniel. V knize Daniel (7,13–14) je „Synu člověka“ předána vladařská moc nad celou zemí. V knize Daniel (7,13–14) je zvláštní, že se hovoří jak o „příchodu“ tak i o „království“. „Království“ je však právě slovem, které používá Ježíš, když mluví o „Božím království“. V řečtině je podkladovým slovem *basileia*, v hebrejštině *malkut*. To vše si musíme uvědomit, než budeme číst následující text:

Viděl jsem v nočním vidění, hle, s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctivali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno. (Da 7,13–14)

Tento text se v katolické liturgii objevuje vícekrát – např. o slavnosti Krista Krále v cyklu B. Text knihy Daniel (7,13–14) je však ve všech případech, kdy se používá v liturgii, vytržen ze svého kontextu. Jedná se s ním jako s rozinkou, která se vyloupne z koláče. Touto metodou se z rozhodujícího pojmu Boží království, který je pro Ježíše centrálním pojmem, stane něco nejasného a mlhavého.

Text je vytržen ze souvislosti, proto nemůžeme porozumět tomu, co je v Da 7 míněno „královstvím“, ani pochopit, kdo je míněn „Synem člověka“. Proto se nyní musíme věnovat vybranému úryvku v souvislosti celého textu v Da 7,2–14. Ukazuje se přitom, že „příchod“, který je tak důležitý ve druhé prosbě Otčenáše, se i zde vztahuje k příchodu království. Zároveň se Synem člověka se pomýšlí na *společnost*, které je od Boha provždy darována *basileia*, království.

Daniel řekl: „Viděl jsem v nočním vidění, hle, čtyři nebeské větry rozbouřily Velké moře. A z moře vystoupila čtyři veliká zvířata, odlišná jedno od druhého. První bylo jako lev a mělo orlí křídla. Viděl jsem, že mu byla křídla oškubána, bylo pozvednuto od země a postaveno na nohy jako člověk a dáno lidské srdce. Hle, další zvíře, druhé, se podobalo medvědu. Bylo postaveno tváří k jedné straně. Mělo v tlamě mezi zuby tři žebra a bylo mu řečeno: „Vstaň a hojně se nažer masa!“ Potom jsem viděl, hle, další zvíře bylo jako levhart a mělo na hřbetě čtyři ptačí křídla. Bylo to zvíře čtyřhlavé a byla mu dána vladařská moc.

Potom jsem v nočním vidění viděl, hle, čtvrté zvíře, strašné, příšerné a mimořádně mocné. Mělo veliké železné zuby, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svýma nohama. Bylo odlišné ode všech předešlých zvířat a mělo deset rohů. Prohlížel jsem rohy, a hle, vyrostl mezi nimi další malý roh a tři z dřívějších rohů byly před ním vyvráceny. Hle, na tom rohu byly oči jako oči lidské a ústa, která mluvila troufale.

Viděl jsem, že byly postaveny stolce a že usedl Věkovitý. Jeho oblek byl bílý jako sníh, vlasy jeho hlavy jako čistá vlna, jeho stolec – plameny ohně, jeho kola – hořící oheň. Řeka ohnivá proudila a vycházela od něho, tisíce tisíců sloužily jemu a desetitisíce desetitisíců stály před ním. Zasedl soud a byly otevřeny knihy.

Tu jsem viděl, že pro ta troufalá slova, která roh mluvil, viděl jsem, že to zvíře bylo zabito, jeho tělo zničeno a dáno k spálení ohněm. Zbylým zvířatům odňali jejich vladařskou moc (...).

Viděl jsem v nočním vidění, hle, s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctivali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno. (Da 7,2 –14)

Hned si všimneme toho, že text je zašifrován, aby nezasvěcení nemohli rozpoznat, o čem pojednává. Kdyby to dokázali, mohlo to být pro autora nebezpečné. Text byl sepsán pro věřící čtenáře v Izraeli, a to v době velkého útlaku. Ti této šifrované řeči rozuměli. Proto musí být text dešifrován.

Daniel je pseudonym teologa a proroka, jehož jméno už neznáme. Žil ve 2. století před Kristem za Antiocha III. a potom za Antiocha IV., pověstného syrského panovníka. Víme, že Antioch IV. chtěl Izrael pořečtit, mimo jiné na žádost židovských kruhů, které byly osvícensko-liberální. Vzpomeneme si na boj Makabejců proti zpohanštění Izraele. Antioch IV. panoval v letech 175–164. Vyplenil jeruzalémský chrám a vstoupil do svatyně, což bylo pro Židy věrné Zákonu svatokrádeží. V prostoru chrámu zavedl kult Dia Olympského. Židům bylo zakázáno vykonávat vlastní kult, nesměli ani slavit šabat. To všechno je bezprostředním historickým pozadím knihy Daniel a její naděje, která se vztahovala k době na konci.

Protože jde o dobu pronásledování pro víru, hovoří text o nočním vidění. Čtyři větry jsou čtyři světové strany. Jsou obrazem toho, že v tomto textu jde o celý svět. Nejde už jen o Izrael. Jde o dějiny světa, o dějiny vesmíru.

Velké moře, o němž se zmiňuje noční vidění, není nějaké vodstvo, které by bylo možné zeměpisně určit. Jde o světový oceán, o prazáplavu. Je obrazem chaosu; pro starověkého člověka bylo moře chaotické a nebezpečné.

Čtyři zvířata vystupují tedy z chaosu, představují chaos ve společnosti. Neměli bychom vlastně mluvit o zvířatech, ale o šelmách. Na ty se pomýšlí. Čtyři šelmy zastupují čtyři velké světové říše, mohli bychom také říci: čtyři společnosti, které následují za sebou a stávají se stále bestiálnějšími a horšími. Poprvé v dějinách lidstva je zde stát chápán a popisován jako bestiální obluda, jako divoké zvíře. Ale nyní ke každému ze čtyř zvířat:

Lev je pro autora knihy Daniel velmoc Babylónie. Babylón je nepřemožitelný jako lev. Izrael se nedokázal této velmoci ubránit. Jeruzalém byl Babylónany dobyt a elita národa odvedena do vyhnanství.

Medvěd, druhá šelma, je velká říše Médů, která v knize Daniel následuje za Babylonií. Medvěd má v tlamě tři žebra. Tím se chce říci: Médové si podmanili tři říše.

Levhart, třetí šelma, je velká říše Peršanů. Z dějepisu víme, že Peršané rozvinuli svou moc tak, že zčásti přemohli také Řecko. Čtyři křídla znázorňují průbojnost a rychlost perského vojska.

Potom vidí prorok čtvrtou šelmu: zde se mu obrazy takřka vymknou kontrole – tak je strašné toto čtvrté zvíře. Jde o tu světovou velmoc, která byla pro víru Izraele nejnebezpečnější: helénistická říše Syřanů, Seleukovci, jeden z nástupnických států Alexandrových říše. Deset rohů znamená deset helénistických vládců, posledním, „malým“ rohem je Antioch IV. Tento „malý“ roh vyrostl pak v Da 8,9–10 až do nebe a srazil část hvězd z oblohy.

Když domýšlivost posledního rohu dosáhla vrcholu, ukazuje se Věkovitý: je to sám Bůh. Nemyslí se však tím, že by Bůh byl starý muž, ale že je věčný. On je Pánem dějin, nikoli bestiální světové říše. Teď si ukážeme, že je Pánem dějin:

Zasedá nebeský soud, aby vynesl rozsudek nade všemi světovými říšemi a především nad čtvrtou šelmou. Před tímto soudem světa se nyní objevuje pátá říše, pátá společnost. Její šifra zní: „Syn člověka“, což znamená „člověk“. Tato pátá společnost se velmi liší od předcházejících říší. Není už brutální, není bestiální, ale konečně *lidská*. Proto není znázorněna zvířetem, ale člověkem.

Musíme vnímat, jak na tomto místě text zřetelně rozlišuje: Pátá společnost nepřichází z chaotického moře, ale z nebe. Přichází s „nebeskými oblaky“. Nová společnost na konci času přichází tedy shůry. Nemohou ji zaříditi lidé. Je světu darovaná od Boha. Znamená konec veškerého prosazování násilím.

Přesto však: Ačkoli tato nová společnost přichází shůry a není vytvořena lidmi, nevznáší se nad světem. Navzdory svému nebeskému původu je naprosto pozemská a zcela světská. Je pravým Izraelem na konci času. V následujícím výkladu vidění je ztotožněna s „lidem svatých Nejvyššího“. Anděl, který vysvětluje, říká Danielovi:

Ta čtyři veliká zvířata, to čtyři králové povstanou v zemi. Ale království se ujmou svatí Nejvyššího a budou mít království v držení až na věky (...). Království, vladařská moc a velikost všech království pod celým nebem budou dány lidu svatých Nejvyššího. Jeho království bude království věčné a všechny vladařské moci ho budu uctívat a poslouchat. (Da 7,17–18.27)

Při výkladu se nemůžeme vyhnout následujícímu: „Lid svatých Nejvyššího“ je očekávaný Izrael na konci času, který se liší ode všech předcházejících světových mocností a který vůbec neodpovídá tomu, co si tolik přály helénistické kruhy v Jeruzalémě. Syn člověka je takto zpodoběn pravého Božího království, zároveň však také zpodoběn pravého Izraele, který slouží výhradně Bohu předků. Tyto dvě věci nelze od sebe oddělit.

Sedmá kapitola knihy Daniel nabízí neuvěřitelný výklad dějin. Než byla sepsaná, neexistovalo na světě nic srovnatelného. Tento výklad dějin chce říci: světové říše následují jedna za druhou. Možnosti těchto světových říší jsou stále hrozivější. Ve světě narůstá násilí. Všechny tyto říše jsou však souzeny, vláda je jim odňata, zčásti zanikají v krvi a ohni. Na jejich místo „přichází“ a nastupuje něco nového: království, které zcela přichází od Boha.

Tento obraz dějin obraz z knihy Daniel měl Ježíš k dispozici, znal ho z Písma, byl mu důvěrně známý s celou silou a hloubkou. Když hovoří o „příchodu“ Božího království, převzal tento výklad dějin. Ale zároveň ho přetvořil. Co je u Ježíše jiné?

Nejprve schematické znázornění času. U Daniela následuje za sebou pět různých společností: nejprve Babylónie, pak Médové, pak Peršané, pak Syřané – a teprve až všechny světové říše zmizí, přichází pravé království. Teprve pak začíná vláda Syna člověka, tedy nová Boží společnost, která je úplně jiná než všechny dosavadní společnosti. Ale pro Ježíše začíná Boží království už teď, uprostřed těchto dějin, uprostřed stále ještě trvajících moci světových říší. Vždyť Ježíš řekl:

Jestliže však já vyháním zlé duchy prstem Božím, pak už k vám přišlo Boží království. (L 11,20)

U Ježíše se však vzhledem k Danielovu schematickému znázornění mění ještě více: Nová společnost Božího království začíná nejen uprostřed stávajících světových říší; začíná nyní neodlučně vázaná na jednotlivce. Ježíš mluví o sobě jako o Synu člověka. „Syn člověka“ je tedy nyní nejen šifrou pro novou Boží společnost, ale zároveň tajuplným označením samotného Ježíše. On je Syn člověka. On je královstvím.

Ježíš ovšem nenechává své učedníky prosit v Otčenáši, aby celý svět poznal, že je Syn člověka nebo Syn Boží. Nechává je spíš modlit se za příchod království, za příchod nové Boží společnosti, jak ji slibuje kniha Daniel. Musíme dbát na tento rozdíl. Nikdy nesmíme osobu Ježíše, jeho božské tajemství oddělit od toho, co chtěl a pro co vydal svůj život: pro příchod Božího království. Toto Boží království není nějakým výplodem fantazie. Je vázáno na Boží lid, který se má shromáždit, na Izrael na konci času, na „lid svatých Nejvyššího“.

Nakonec ještě třetí úprava: Syna člověka z knihy Daniel „uctívají všichni lidé různých národností a jazyků“. Tak o tom čteme na konci vidění. Ale Ježíš řekl o sobě:

Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, nýbrž aby sloužil a svůj život dal jako výkupné za mnohé. (Mk 10,45)

I zde je Danielův koncept Ježíšem překonán. Ježíšova vláda spočívá na jeho službě, na jeho vydanosti až na smrt.

Navzdory třem uvedeným modifikacím – království Boží přichází již dnes, je neodlučně spojeno s osobou Ježíše, přichází, aby sloužilo světu – je pro nás sedmá kapitola knihy Daniel vzorovým výkladem dějin světa. V platnosti totiž zůstává: Všechno násilné panování zanikne, často hrozivě a krvavě. Ani legitimní, nutný monopol na moc ve spravedlivých a svobodných státech není ještě posledním slovem dějin. Uprostřed těchto mocenských struktur, uprostřed nespravedlivého a spravedlivého násilí roste již dnes Boží království. Má své místo v Božím lidu, v církvi, v nové Boží společnosti.

Jaké zaslíbení a jaký požadavek na nás! Smíme totiž už žít v tomto novém začátku. Bůh ho už ve světě založil. Nová Boží společnost je nám – vyjádřeno Danielovou obraznou řečí – darována „shůry“. Sami to nové nedokážeme vytvořit. Máme je pouze přijmout. A smíme stále znovu zakoušet lidskost toho nového. Měřítkem dějin nejsou už šelmy, ale Syn člověka – provždy, po všechny časy.

Když Otčenáš prosí o příchod Božího království, je v pozadí 7. kapitola knihy Daniel: mohutné vidění dějin o příchodu nové společnosti, která je silnější než všechny světové říše, než veškerá moc a násilí světa. Když prosíme o příchod Božího království, vyprošujeme tichou revoluci, která změní svět.

Je důležité, abychom království, o kterém Ježíš mluví a které máme jako jeho učedníci vyprošovat, neočekávali až na onom světě nebo jen v hloubi duše. To bychom zdeformovali Ježíšovu zvěst o Božím království. Boží království chce začít zde a dnes. To hlásal Ježíš. A Boží království má podobu společnosti. Není to žádná neviditelná veličina. Právě tomu se můžeme naučit z knihy Daniel. Protože má podobu společnosti, je církev místem, kde se prožívá. Nemáme v první řadě vylepšovat společnost, ale žít církev jako novou Boží společnost. Pak nejlépe posloužíme i světské společnosti.

Bdělost, k níž jsme v Novém zákoně vybízeni (srov. Mk 13,33–37), se na základě toho všeho rozšiřuje rozhodujícím způsobem. Necháпали bychom evangelium správně, kdybychom tuto bdělost zúžili na příchod Syna člověka na konci času. Musíme být bdělí také a především ve vztahu k příchodu Božího království, které chce už teď být mezi námi.

Proto se musíme stále znovu ptát: Kde vidíme dnes znamení Božího království? Kde se v našich dnech lidé osvobozují od svých démonů? Kde v našich městech dochází k obrácení ve vztahu k evangeliu? Kde se dnes shromažďuje Boží lid „od čtyř úhlů světa“ (Mk 13,27)? Kde se utváří církve, kde se tvoří obce, které nejsou propojeny se státem a jdou svou vlastní cestou, cestou nové společnosti? To přece bylo Danielovým zaslíbením (Da 7): společnost jiného druhu, jiného původu. Společnost, která nekládá svou naději do státu a jeho moci, ale v to, co chce Bůh nově vytvořit uprostřed národů.

Všechny tyto otázky lze shrnout do jediné: Kde dnes dostává církev podobu, která by byla měřitelná mírou Nového zákona? Ještě přesněji: Kde dostává podobu, která jí byla vštípena Velikonocemi a Letnicemi? Naše bdělost by měla být zaměřena tímto směrem. Jedině když toužíme po obnovené církvi a bez ustání ji vyhlížíme, očekáváme Syna člověka a jeho království biblicky správným způsobem.

Když v Otčenáši prosíme o příchod Božího království, prosíme o konec světa. O konec našeho starého světa se všemi mocnostmi, kterým jsme doposud sloužili, a o začátek

nového světa, který nám Bůh už dnes nabízí. „Přijď tvé království“ znamená proto radikální vlády. Také tím je Otčenáš „nebezpečnou“ modlitbou.

6. Uskutečnění Božího plánu

„Bud' vůle tvá“. Tato třetí prosba Otčenáše u Lukáše schází. Najdeme ji jen u Matouše. Proto se velmi rozšířil názor, že tato prosba není původní. Byla připojena teprve Matoušem nebo tradicí před Matoušem, aby zaokrouhlila první část Otčenáše.

Na tomto argumentu skutečně něco bude. I prosté „Otče“, kterým modlitba Páně začíná, se u Matouše objevuje v rozšířené podobě „Otče náš, jenž jsi na nebesích“. U Lukáše máme jen „Otče“. Podobně pak mohla být i poslední prosba modlitby Páně zaokrouhlena slovy „ale zbav nás od zlého“. I tato prosba u Lukáše schází.

Co mohlo být důvodem takovéhoto rozšíření? Spočívá snad v tom, že liturgické texty spíš narůstají, než se zkracují? Závěrečná doxologie „neboť tvé je království i moc i sláva na věky“ byla s jistotou k modlitbě Páně připojena. Totéž by pak bylo možné u všech částí Otčenáše, v nichž je Matouš delší než Lukáš. Takto viděno, mohla by tedy být třetí prosba druhotná.

Zcela jisté to však není. Jak Matouš, tak i Lukáš zkrátali na mnohých místech Markovu předlohu. V antice bylo dokonce součástí normálních úkolům studenta rétoriky, aby zadané texty účinně zkrátil. Nemůže být dogmatem exegetů, že se texty vždy jen prodlužovaly.

I my musíme ostatně počítat s možností, že texty, které nepocházejí bezprostředně a doslova od Ježíše, nevyjadřují nejpřesněji to, co chtěl. Je dokonce možné, že takzvaná „nepravá“ Ježíšova slova jsou blíže tomu, co mýnil, než ta „pravá“. Totiž tam, kde jsou tato slova výkladem toho, kdo Ježíš byl a co chtěl. Každá historická pravda je *interpretovaná* skutečnost. Křečovitá snaha odlišit „pravá“ Ježíšova slova od toho, co bylo vytvořeno v obcích, byla slepou uličkou, kterou se pohybovala novozákonní exegeze 19. a 20. století.

Rozhodující otázkou tedy není: Vytvořil Ježíš, když učil své učedníky Otčenáši, také třetí prosbu? Nebo měla první část Otčenáše jen dvě prosby? Otázka by spíš měla znít: Co znamená tato třetí prosba? Jak souvisí s teologií Nového zákona? Na co se pomýšlí slovy „bud' vůle tvá“?

Na první pohled se to zdá naprosto jasné. Každý si instinktivně myslí, že ví, co se míní Boží vůlí. V jazyce křesťanů se už po staletí hovoří o Boží vůli. O vůli Boží hovoří Starý zákon, Židé i celá křesťanská tradice. Tento obrat je tak všudypřítomný, že mu skoro nevěnujeme pozornost. Právě proto, že je tak samozřejmý, vyprazdňuje nepozorovaně myšlení a představy každé epochy.

Podívejme se proto pozorněji. Ve Starém zákoně, u Židů a také u Matouše najdeme slovní spojení: „činit vůli Boží“. Tak například na konci Ježíšova horského kázání (Mt 7,21):

Ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane! Vejde do nebeského království, nýbrž ten, kdo koná vůli mého nebeského Otce.

Boží vůlí, kterou má člověk činit, je zde zcela jednoznačně plnění přikázání. Ve stejném smyslu se s tímto slovním spojením setkáme v žalmech 40,9; 103,21 a 143,10. Pokaždé jde o nařizující Boží vůli, o jeho rozkaz, jeho přikázání nebo souhrn jeho přikázání.

Bylo by přirozené vykládat třetí prosbu Otčenáše v tomto smyslu. Především s ohledem na dodatek „jako v nebi, tak i na zemi“. Pak je prosbou myšleno: Podobně jako se v nebi činí Boží vůle nejdokonalejším způsobem – totiž ze strany andělů –, tak má být Boží vůle činěna na zemi ze strany lidí. V tomto výkladu hraje rozhodující roli žalm 103,19–21. Zde se praví:

Hospodin si postavil trůn na nebesích, všemu vládne svou královskou mocí.

Dobrořečte Hospodinu, jeho andělé, vy silní bohatýři, kteří plníte, co řekne, vždy poslušní jeho slova!

Dobrořečte Hospodinu, všechny jeho zástupy, vy, kdo jste v jeho službách a plníte jeho vůli!

Zdá se dokonce, že v této části 103. žalmu máme už před sebou náznak druhé a třetí prosby Otčenáše: Nejprve se hovoří o Božím království, potom o plnění Boží vůle. To vše bylo tak jasné, že se třetí prosba Otčenáše po staletí vysvětlovala na základě 103. žalmu. Například velký teolog Jan Zlatoústý píše ve svém výkladu k Otčenáši:

Máme se snažit už zde na zemi žít jako obyvatelé nebe. Máme, říká (Ježíš), toužit po nebi a po tom, co je v nebi; máme však také, ještě než přijdeme do nebe, učinit zemi nebem a žít zde tak, jako bychom byli v nebi, všechno máme tak činit a tak mluvit a také s tímto úmyslem se modlit k Pánu. Život na této zemi není totiž překážkou k dosažení dokonalosti nebeských mocností; člověk má spíš také na tomto světě žít ve všem tak, jako by člověk už byl v nebi.

Co tedy Pán chce říci, je toto: Podobně jako se tam děje vše bez překážek, a andělé nejednají tak, že by jeden příkaz uposlechli a jinému se vzepřeli, spíš jsou ve všem ochotní a poslušní, neboť je řečeno: „Dobrořečte Hospodinu, jeho andělé, vy silní bohatýři, kteří plníte, co řekne, vždy poslušní jeho slova“ (Ž 103,20) – tak dej, abychom i my lidé plnili tvou vůli nejen napůl, ale dbali na vše, jak chceš. (19. homilie k Matoušovu evangeliu)

Podivuhodně prostě a laskavě říká pak totéž o mnoho století později Mathias Claudius:

Představuji si nebe se svatými anděly, kteří s radostí činí Jeho vůli, a nedotýká se jich žádné utrpení a vědí, že nemohou být zbaveni lásky a blaženosti, a jásají ve dne v noci; a pomyslím si, kdyby tomu tak bylo i na zemi!

Je tedy jasné vše, co se týká třetí prosby Otčenáše? Ne, věc není vůbec jasná. Pokud se totiž třetí prosba vykládá v tomto smyslu, nenavazuje harmonicky na obě předcházející. Viděli jsme, že pozadím první prosby je Ez 36. Tam je to však právě Bůh, kdo se chápe iniciativy a posvěcuje své jméno. Zapojení Izraele do posvěcování jména je sice cílem. Ale skutečně jednajícím je Bůh.

Totéž platí pro druhou prosbu: Tím, kdo přináší Boží vládu a daruje království, je Bůh, nikoli člověk. To je v 7. kapitole knihy Daniel zcela jednoznačné. Proto je i v druhé prosbě Otčenáše tím, kdo se chápe iniciativy, Bůh. Člověk má království přijmout, vstoupit do něho, má na něm spolupracovat, ale sám je nemůže zavést. I zde je Bůh tím, kdo vlastně jedná.

Měl by snad být ve třetí prosbě, která přece tvoří s prvními dvěma vnitřní jednotu, najednou jednajícím člověk – jako ten, kdo činí Boží vůli – na rozdíl od prvních dvou proseb? To můžeme těžko předpokládat. Musíme si proto objasnit, zda může být Boží vůle skutečně jen *přikazující* Boží vůlí, tedy „příkazem“, „příkázáním“, „zákonem“.

Zůstaňme nejprve u Matoušova evangelia. Neboť právě v něm se „Boží vůle“ ukazuje jako „příkázání“. Otázkou však je: Znamená Boží vůle všude u Matouše příkázání, zákon? Začneme se známou scénou z Matouše 12,46–50:

Ještě když mluvil k zástupům, hle, jeho matka a bratři stáli venku a chtěli s ním mluvit. Někdo mu řekl: „Hle, tvá matka a tvoji bratři stojí venku a chtějí s tebou mluvit.“ On však odpověděl tomu, kdo mu to řekl: „Kdo je má matka a kdo jsou moji bratři?“ Ukázal na své učedníky a řekl: „Hle, moje matka a moji bratři. Neboť kdo činí vůli mého Otce v nebesích, to je můj bratr, má sestra i matka.“

„Hle, moje matka a moji bratři!“ Těmito slovy ustanovuje Ježíš takřka právní formou „novou rodinu“. Tato nová rodina je tam, kde se činí vůle jeho nebeského Otce. Ale co je v této situaci Otcovou vůlí? Zcela jistě se nepomýšlí na plnění Tóry. Ježíš nepopírá, že se jeho příbuzní řídí Tórou. O to v této situaci vůbec nejde.

Jak ukazuje paralelní místo v Markově evangeliu, chtěli si příbuzní odvést Ježíše zpět domů a ohlídat ho. Marek říká dokonce: „aby se ho zmocnili“ (Mk 3,21). Jeho příbuzní tedy nechápou, že Ježíš musí nyní vystoupit v Izraeli, že musí hlásat Boží království, že musí shromáždit Izrael.

Právě to je Otcova vůle pro Ježíše. Jde o něco, co dalece přesahuje plnění Tóry. Uskutečňování této vůle je ztotožněním s úradkem spásy, s Božím plánem v dějinách. Podobně se praví v Janově evangeliu:

Můj pokrm jest, abych činil vůli toho, který mě poslal, a dokonal jeho dílo. (J 4,34)

Jde tedy o „Boží dílo“, o to, čeho chce Bůh s Ježíšem dosáhnout, o to, k čemu ho potřebuje. Proto jde u Matouše o „vůli“, o Boží záměr, o Boží plán. Ti, kdo se s tímto Božím plánem ztotožní, stávají se jeho bratry, jeho sestrami, dokonce jeho matkou: stávají se novou Boží rodinou.

„Boží vůle“ znamená tedy v Matoušově scéně (12,46–50) více než přikázání. Znamená v širším smyslu to, co Bůh zamýšlí se světem, co teď činí prostřednictvím Ježíše v Izraeli. Podobně je tomu v Matoušově scéně z Getsemanské zahrady (Mt 26,36–46): Tam se Ježíš modlí:

Otče můj, není-li možné, aby mne tento kalich minul, a musím-li jej pít, staň se tvá vůle. (26,42)

To je doslova třetí prosba Otčenáše. Opět jde o víc než jen o pouhé plnění Tóry. V Tóře není nic o umírání v takové situaci. Jde o Boží plán spásy. Není to slepý osud, ani zákon ovládající svět podle stoiků, ani vůle neúprosného Boha. Takové výklady by se míjely s tím, co je zde míněno Otcovou vůlí. Je to Boží plán s dějinami, který má osvobodit svět, kterému se však svět vzpírá, protože nechce Boha, ale sám sebe.

Tento odpor vůči Bohu způsobí Ježíšovu smrt. Bůh však učiní z Ježíšovy smrti záchranné zpečetění všeho, co hlásal. Boží vůle je tedy jeho touha po spáse, která vede k vykoupení navzdory lidské vině. Proto je zde prosba o uskutečnění Otcovy vůle víc než plnění přikázání. Je vstupem do Božího úradku spásy.

S tímto hlubokým smyslem „Boží vůle“, který určuje dějiny, se setkáváme i jinde v Novém zákoně: Vezměme jako další příklad první kapitolu listu Efesanům.

Pochválen buď Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, který nás v Kristu obdaril vším duchovním požehnáním nebeských darů; v něm nás již před stvořením světa vyvolil, abychom byli svatí a bez poskvrny před jeho tváří. Ve své lásce nás předem určil, abychom rozhodnutím jeho dobroty byli skrze Ježíše Krista přijati za syny a chválili slávu jeho milosti, kterou nám udělil ve svém Nejmilejším. V něm jsme vykoupeni jeho obětí a naše hříchy jsou nám odpuštěny pro přebohatou milost, kterou nás zahrnul ve vši moudrosti a prozíravosti, když nám dal poznat tajemství svého záměru, svého milostivého rozhodnutí, jímž si předsevzal, že podle svého plánu, až se naplní čas, přivede všechno na nebi i na zemi k jednotě v Kristu. On je ten, v němž se nám od Boha, jenž všechno působí rozhodnutím své vůle, dostalo podílu na předem daném poslání. (Ef 1,3–11)

Tento slavnostní začátek listu Efesanům je chválou Božího plánu s dějinami. Bůh ho stanovil od věčnosti. Vychází z Boží lásky. Cílem Božího plánu je dosažení plnosti času. Až bude dosaženo tohoto cíle stvoření, bude vše sjednoceno v Kristu jako hlavě. Sám Kristus a jím shromážděná církev je konkrétní podobou tohoto plánu. V Kristu se už Boží plán uskutečnil, ve světě ovšem ještě ne. Pro svět je církev nástrojem, jímž Bůh vtahuje celé stvoření do svého požehnání.

V úvodní části listu Efesanům, která otevírá list podobně jako preface v liturgii, máme opis toho, co znamená „tajemství Boží vůle“. Pojem „vůle“ se přitom objevuje v rámci celého spektra slov stejného významu: „rozhodnutí“, „záměr“.

V naší souvislosti je důležité: Boží vůle, která zamýšlí spásu světa, je od věčnosti předem dána, a sice v nebi. A tento v nebi předem daný plán spásy je nyní Bohem uskutečňován na zemi skrze Krista.

Tak dostávají slova „jako v nebi tak i na zemi“ překvapivě nový a mnohem jasnější smysl. „Bud' vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi“ znamená pak: „Plán spásy, který jsi v nebi připravil od věčnosti, uskutečni nyní také na zemi!“

Třetí prosba Otčenáše neříká ovšem: „uskutečni svůj plán“, ale: „Bud' vůle tvá“. Víme už, proč se Otčenáš vyjadřuje tak nepřímě: Podmět zůstává otevřený, aby se podmětem mohl stát i člověk. Jinak řečeno: Bůh není uveden jako ten, kdo uskutečňuje svůj plán, aby se mohlo pomýšlet i na člověka jako toho, kdo také uskutečňuje tento plán. Ještě jinak řečeno: Bůh uskutečňuje na zemi svůj plán spásy. Ale člověk se mu má otevřít, má ho přijmout za vlastní. Proto nepřímá formulace: „Bud' vůle tvá“, ať se uskuteční tvůj plán spásy.

Ve třetí prosbě Otčenáše prosíme, aby se Boží plán, který byl vytvořen v nebi, uskutečnil i na zemi, jak Bůh od věčnosti zamýšlel. Obsahem tohoto plánu není nic jiného, než to, co bylo řečeno již v prvních dvou prosbách: aby přišlo Boží království, aby se Boží lid shromáždil a byl posvěcen, takže všechny národy vzdají Bohu čest.

Má i třetí prosba Otčenáše starozákonní pozadí? První prosba nás vedla k teologii knihy Ezechiel a druhou prosba k teologii knihy Daniel. Je také základem třetí prosby teologie některého z velkých proroků Starého zákona? Skutečně tomu tak je.

Skutečnost, že Bůh teď uskutečňuje svůj plán, svůj úrdek spásy, svou vůli ve světě, je nejhlubším jádrem druhého dílu knihy Izajáš. Jako jediný ze všech proroků hovoří jen Izajáš o uskutečnění Boží vůle, případně o uskutečnění Božího plánu. V knize Izajáš se praví:

Od počátku oznamuji, co se v budoucnu stane, od pradávna, co se ještě nestalo. Pravím: Moje rozhodnutí platí a co se mi líbí, uskutečním. Od východu povolávám dravce, ze vzdálené země muže své volby. Jak jsem slíbil, tak to uskutečním, jak jsem si předsevzal, tak to splním. (Iz 46,10–11)

Dravcem je Kýros, který přivede odvedené Izraelity z Babylónie zpět do vlasti. Zde tedy jde o blízké očekávání – a sice o blízké očekávání Božího jednání v dějinách. „Vůlí“, o které se zde mluví, je Boží úrdek, to, co Bůh nejprve „navrhl“ a co potom „uskutečňuje“. Na konci této druhé části knihy Izajáš se pak praví:

Spustí-li se lijavec nebo padá-li sníh z nebe, nevrací se zpátky, nýbrž zavlažuje zemi a činí ji plodnou a úrodnou, takže vydává símě tomu, kdo rozsívá, a chléb tomu, kdo jí. Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst: Nevrátí se ke mně s prázdnou, nýbrž vykoná, co chci, vykoná zdárně, k čemu jsem je poslal. (Iz 55,10–11)

Boží Slovo, které zastupuje jeho vůli, jeho plán spásy, se zde přirovnává k dešti a sněhu, které padají z nebe na zem. Boží plán dosáhne svého cíle. Nikdo nemůže zvrátit Boží vůli.

Jsou-li tato pozorování správná, pak jsou pozadím prvních tří proseb Otčenáše tři velcí proroci Izraele: Ezechiel, Daniel a Izajáš. Je to náhoda? Nebo jsme na stopě jednomu z Ježíšových tajemství? Ježíš žil z Písma, i když nebyl znalcem Zákona. Hluboce rozuměl Písmu a bral ho vážně.

Je třetí prosba Otčenáše všude v církvi chápána v naznačeném smyslu? Asi sotva! Zalistujeme-li v našich modlitebních knížkách nebo také ve zbožných výkladech Otčenáše, shledáme, že třetí prosba se často vykládá čistě s ohledem na *plnění přikázání*. Anebo, a to dokonce ještě častěji, s ohledem na křesťanské podřízení se tomu, co se jednotlivci přihodí. Tak nám kladou na srdce modlitby, k tomu se takřka instinktivně kloníme.

Tu například věřící křesťan těžce onemocní. Lékař mu nemůže pomoci. Postižený tuší: z toho se už nedostanu. Nebo dokonce: To je nemoc, na kterou umřu. Nejprve se vzpírá. Potom se podřídí. A nachází v tom hlubokou útěchu: Nejde o slepý osud. Je to vůle Boží.

Projděme postupně písně a modlitby v našich zpěvnících: Konotacemi „Boží vůle“ jsou ponejvíce nemoc, nouze, bída, neštěstí, smrt. Ve farnostech se často zpívá píseň pocházející ze 17. století. Její první a poslední sloka zní takto:

*Co Bůh činí, je dobře uděláno,
jeho vůle je oprávněná;
jak vede on své věci,
chci se ho tiše přidržet.
Je mým Bohem, který se mě v nouzi dokáže zastat;
proto jen jeho nechám vládnout.*

*Co Bůh činí, je dobře uděláno,
u toho chci zůstat.
I kdyby mě drsnou cestou hnaly nouze, smrt a bída,
bude mě Bůh otcovsky držet ve svých rukou;
proto jen jeho nechám vládnout.*

„Boží vůle“ je v této velmi pěkné písni, jejíž text pochází od Samuela Rodigasta, chápána zcela z pohledu jednotlivce. Nejde o velký Boží plán se světem, nejde o Boží lid, o příchod Božího království, ale o osobní osud. Ani zde nejsou v popředí šťastné a naplněné hodiny života, ale takřka jen nesnáze a bída.

Samozřejmě je to všechno jaksi správné. Boží plán se světem souvisí s našimi osobními osudy i s naším strachem. Ale v Bibli je „Boží vůle“ především jeho „zalíbení“, to, po čem Bůh odedávna touží, co si stále přeje. Boží vůle je to, z čeho má Bůh potěšení a radost, když se to uskutečňuje.

Texty podobné citovanému, byť by byly jazykově dokonalé a věcně správné, nemají prostě „dlouhý dech“ Bible a vůbec už ne Otčenáše. Boží vůle jako výraz velkého Božího plánu se světem, jak je vyjádřena v listu Efesanům, se nám textově ukáže jen velmi zřídka. Není proto pravděpodobné, že naše farnosti skutečně chápou, oč se modlí ve třetí prosbě Otčenáše.

V každém případě je i třetí prosba prosbou nebezpečnou – lhostejno, zda se člověk modlí více s ohledem na svět nebo na svou vlastní osobu. Prosí podobně jako obě první prosby, aby teď Bůh zasáhl. Aby se stal pánem a my abychom ho nechali být pánem. Aby svůj lid znovu shromáždil a posvětil, aby prostřednictvím jeho lidu přišla zemi spása. To je plán a to je Boží vůle, a kdo se modlí Otčenáš, vstupuje do této vůle. Ta změnila život – nebo byla modlitba třetí prosby Otčenáše prázdným povídáním.

*

První tři prosby se snaží myslet na to, na čem záleží Bohu: Aby se posvětilo jeho jméno, aby přišlo jeho království, aby se uskutečnil jeho plán se světem. Následující prosby jsou naproti tomu formulovány zcela z pohledu učedníků: Aby se měli večer kam uchýlit, aby jim Bůh odpustil jejich provinění, aby je chránil, takže nepodlehnu pokušení. Mohli bychom také říci: první část modlitby Páně hovoří o starostech Božích, druhá část o starostech učedníků.

Když to však takto řekneme, je hned jasné, jak spolu obojí souvisí: Boží starost o svět se má stát starostí učedníků a starost učedníků o existenci je podpírána Boží starostí o stvoření. Podívá-li se člověk důkladněji, nejsou prosby druhé části Otčenáše soukromými prosbami. Jde v nich o existenci společenství učedníků. Jde v nich o problémy, které vznikají právě tehdy, když lidé chtějí žít bezvýhradně pro Boží království. Ukázalo se už při výkladu prosby o chléb.

O této čtvrté prosbě, která otevírá druhou část Otčenáše, jsme již důkladně pohovořili. Můžeme se tedy teď zaměřit na prosbu o odpuštění vin.

7. Odpuštění viny

Pátá prosba Otčenáše zní u Lukáše takto:

A odpusť nám naše hříchy, neboť i my odpouštíme každému, kdo se provinuje proti nám. (L 11,4)

U Matouše zní takto:

A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám. (Mt 6,12)

Vidíme hned, že obvyklé znění Otčenáše kombinuje Lukáše a Matouše:

Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům.

„Odpusť nám naše viny“ se opírá o Matouše. Naproti tomu přítomný čas ve větě „jako i my odpouštíme našim viníkům“ čerpá z Lukáše. Matouš zde má tvar v minulém čase: Učedníci už odpustili těm, kteří se proti nim provinili, všechny jejich viny, proto teď může Bůh odpustit i jim. Ještě se vrátíme k Matoušovu vztahu mezi „odpusť nám“ a „jako i my jsme odpustili“.

Také pátá prosba Otčenáše bude srozumitelná tehdy, když ji budeme chápat jako prosbu nové rodiny okolo Ježíše. Odpuštění je totiž naléhavě nutné právě tam, kde se věřící nechají pro Boží království shromáždit do nového společenství. Pak padnou všechny zábrany, které si kdo kolem sebe vybudival. Nežůstává už skryto, kým je. Odhaluje se, že každý se vůči druhému provinil. Jinak ani nemůžeme rozumět Petrově otázce v Matoušově evangeliu:

Tehdy přistoupil Petr k Ježíšovi a řekl mu: „Pane, kolikrát mám odpustit svému bratru, když proti mně zhřeší? Snad až sedmkrát?“ Ježíš mu na to odpověděl: „Pravím ti, ne sedmkrát, ale až sedmdesát sedmkrát.“ (Mt 18,21–22)

„Až sedmdesát sedmkrát“ je přirozeně orientální způsob vyjadřování (srov. Gn 4,24). Znamená to: Vždy, bez jakéhokoli omezení. Ze souvislosti vyplývá, že „bratr“ je skutečně bratr ve společenství učedníků: 18. kapitola Matoušova evangelia je pečlivě sestavená. Od začátku až do konce pojednává o životě ve společenství. Kapitola začíná sporem učedníků o prvenství, dále varuje před svody, dále pak hovoří o pastýřské péči o ztracené lidi a o odpovědnosti za bratra ve společenství. Nato následuje Petrova otázka, jak často by měl odpustit svému bratru. A kapitola končí podobenstvím o nemilosrdném věřiteli, který je odstrašujícím příkladem pro toho, kdo neodpustí ve společenství.

Celá kapitola ukazuje: Odpuštění patří k projevům života ve společenství učedníků. Vždy a všude se v něm musí bezvýhradně odpouštět – už proto, že také Bůh stále znovu odpouští. Tato bezvýhradná ochota odpustit má své meze pouze tam, kde člen společenství nepřijme napomenutí ostatních a sám se tak vyloučí z prostoru odpuštění (Mt 18,15–17).

Je však ochota odpouštět, o níž hovoří Otčenáš, požadována jen od Ježíšových učedníků? Nežádá se také od Ježíšových přátel a sympatizantů, kteří jsou vázání na určité místo a žijí někde ve svých domech? Nebo jinak: Neplatí snad pro všechny Boží lid, pro který

Ježíš žije a který by rád shromáždil? Tato otázka je důležitá, neboť může ještě přesněji vysvětlit otázku ohledně adresátů Otčenáše, kterou jsme položili už na začátku této knihy.

Přejdeme opět ke konkrétnímu textu. Ukazuje, že ochota odpouštět, kterou Ježíš vyžaduje, se nežádá jen od jeho učedníků, ale od celého Božího lidu. Tento text zároveň osvětlí ještě více, co je odpuštění. V Matoušově evangeliu (5,23–24), tedy v rámci Horského kázání, se praví:

Přinášíš-li tedy svůj dar na oltář a tam se rozpomeněš, že tvůj bratr má něco proti tobě, nech svůj dar před oltářem a jdi se nejprve smířit se svým bratrem; potom teprve přijď a přines svůj dar.

Jde o někoho, kdo chce uctívat Boha. Vypraví se na pouť do chrámu. Pokud to je Galilejec, jde tři dny po kamenitých a prašných cestách. Nyní přišel do Jeruzaléma a sledujeme ho, jak přináší k oltáři svůj obětní dar.

To je předpokládaná situace. Každý z tehdejších posluchačů ji zná. Každého se bezprostředně týká, čím Ježíš pokračuje: Může se stát, když přinášíš svůj obětní dar, že si teprve tehdy uvědomíš: Doma v mojí vesnici, snad dokonce v mé rodině je někdo, kdo proti mně něco má. Když si to uvědomíš, říká Ježíš, nechej tam svůj dar před oltářem, vrať se domů a smiř se nejprve se svým bratrem. Potom přijď znovu do chrámu a obětuj.

Pozoruhodné na tom všem je, že Ježíš neříká výslovně, zda je ten, k němuž se má obětující vrátit, Ježíšův učedník nebo stoupenec. Slovo „bratr“ ponechává v tomto případě vše otevřené. Může to být prostě věřící bratr v Božím lidu.

Pozoruhodné je dále to, že Ježíš zde neříká nic proti chrámu. Považuje za dobré, že jeruzalémský chrám vzkvétá díky darům Izraelitů. Předpokládá jako samozřejmé, že věřící putují odevšad do Jeruzaléma, aby navštívili chrám a uctívali tam Boha.

Za mnohem důležitější však považuje, že lidé žijí pospolu smíření v Božím lidu. Pokud to nedělají, ztrácí návštěva chrámu a oběť svůj smysl. Ježíš tak navazuje zcela bezprostředně na kritiku kultu u proroků, třeba na Boží řeč u Amose v 5. kapitole:

Nenávidím vaše svátky, zavrhl jsem je, ani vystát nemohu vaše slavnostní shromáždění. Když mi přinášíte zápalné oběti a své oběti přídavné, nemám v nich zalíbení, na pokojnou oběť z vašeho vykrmeného dobytka ani nepohlédnu. Pryč ode mne s halasem tvých písní, tvé brnkání na harfy už nechci slyšet. Ať se valí právo jako vody, spravedlnost jak proudící potok. (Am 5,21–24)

Nejsou-li v Božím lidu dobré sociální vztahy, je nádhera chrámu a krása bohoslužby fraškou. Proci to zdůrazňují znovu a znovu. Pro Ježíše jsou neusmířené vztahy v Božím lidu stejně nepřijatelné jako sociální křivdy. Nezbytným předpokladem každé bohoslužby jsou pro něho lidé, kteří spolu žijí usmíření a svorní.

Pozoruhodné je nakonec, jak Ježíš uvádí na scénu příklad, který předkládá. Neříká:

Když přinášíš k oltáři svůj obětní dar, a tam si vzpomeneš, že jsi svého bratra urazil nebo zranil – nechej svůj obětní dar před oltářem, jdi a popros svého bratra o odpuštění ...

Říká spíš:

Když si vzpomeneš, že tvůj bratr má něco proti tobě...

Ježíše tedy nezajímá, kdo se provinil. Tuto otázku nechává vědomě otevřenou. Bylo by taky možné, že se neprovinil ten, kdo přišel do chrámu, ale ten, kdo zůstal doma. Přesto

však musí ten, kdo je v chrámě, učinit vše, aby došlo k usmíření. Nesmí nechat věci takové, jaké jsou. Nesmí říci: „Ten druhý začal. Musí tedy i teď začít, má-li být obnoven pokoj. Musí nejprve přijít a omluvit se mně. Pak uvidíme.“

Kdo takto uvažuje, ten se řídí občanskou morálkou, nikoli však evangeliem. Ježíš je přesvědčen: Spory a nepřátelství jsou v Božím lidu něčím tak nemožným, že musí hned dojít k pokusu o jejich ukončení – ať už se někdo provinil či ne. Pokud někdo neudělal vše proto, aby se s druhým smířil, nemá smysl, aby šel na bohoslužbu. Taková bohoslužba, říká Ježíš, je Bohu hanebností. Radost mu však dělají lidé, kteří vytvářejí pokoj, kteří usilují o pokoj a snaží se usmířit.

Ježíšovo pojetí smíření odhaluje rozdíl mezi pouhým náboženstvím a židovsko-křesťanskou vírou: Oběť, která se přináší bohům, existuje ve všech náboženstvích; stejně tak doby postu, poutě, svatyně, svěcená voda, oltáře, bohoslužba, modlitba, obřady, almužny – to vše patří k podstatě náboženství a náboženství existuje všude.

Pro víru Božího lidu je však charakteristické, že je řečeno s neúplatnou střízlivostí: Všechny modlitby, oběti a bohoslužby jsou bezcenné, pokud nevedou k nové pospolitosti. Při bohoslužbě se s námi smiřuje Bůh, on se chápe iniciativy; proto se také my musíme usmířit a převzít přítomnou iniciativu jako on.

Zdá se ovšem, že Matoušovo pojetí je v rozporu s pátou prosbou Otčenáše. Není snad formulováno tak, jako by Bůh činil svou iniciativu závislou na naší předcházející iniciativě?

Odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.

Problém se však vyřeší, když si znovu uvědomíme myšlenkový postup v Matoušově evangeliu v 5,23–24: Někdo chce v Jeruzalémě přinést svůj obětní dar a chce se v chrámě odebrat na místo Boží slávy. Nesmí však svůj dar položit na oltář, pokud se napřed doma nesmíří se svým bratrem ve víře. Když však vše odpustil svému dlužníkovi, je mu také vše Bohem odpuštěno, až se vrátí do Jeruzaléma. Smíření s bratrem ve víře je předpokladem pro bohoslužbu v chrámě. Bůh přece ustanovil tuto bohoslužbu jako stálé místo darovaného usmíření. Bůh se už dávno chopil iniciativy.

Obdobně to platí pro křesťanskou bohoslužbu. Zde našel Otčenáš už velmi brzy své místo před přijímáním Eucharistie. Jestliže Otčenáš uvozuje obětní hostinu, má smysl, aby věřící vyznali v páté prosbě, že přicházejí ke stolu Páně usmíření: Už před obětní hostinou odpustili svým bratrům a sestrám. Už se usmířili. A přece: Kristův čin předcházel jejich vlastní usmíření.

V tom všem se ukazuje: židovská a křesťanská bohoslužba jsou něčím víc než jen izolovanou, nadnesenou událostí. Bohoslužba začíná dříve, že se člověk přiblíží k chrámu. A začíná také dříve, než začne mše. Týká se celého života. Nejen se ho týká, mění ho a přesouvá všechny horizonty. Ten, kdo chce obětovat, potom však spěchá nazpět, aby se usmířil, prošlape boty, aby se dostal ke svému protivníkovi, musí za ním utíkat a neví, zda jeho nabídka nalezne otevřené srdce, sám se stává obětí.

V pozadí textu Mt 5,23–24 najednou vysvitne Kristova cesta a oběť jeho života. On se namáhal pro Boží lid, aby dosáhl smíření, a člověk ho za to ukřižoval. Ovšem: Z jeho smrti vznikly obce jako ovoce Velikonoc – definitivní místa usmíření.

Ale nyní zpět k počáteční otázce: Je snad jasné: „Odpusť nám naše viny, jako jsme i my odpustili našim viníkům“ – nemůže být řečeno jen učedníkům, kteří Ježíše bezprostředně následují. Je to určeno, jak ukazuje Matouš 5,23–24, celému Božímu lidu. Na druhé straně je to určeno, jako celý Otčenáš, nejprve a především učedníkům, kteří jsou centrem Izraele, který se má shromáždit na konci času. Musíme tedy obstát v napětí, které se bude stále znovu ukazovat: Otčenáš je modlitba učedníků, formulovaná Ježíšem pro jejich specifickou situaci –

přesto však je to modlitba všech v Izraeli, kteří se připojují k tomu, co se teď odehrává skrze Ježíše.

8. Ochrana v pokušení

Dostáváme se k šesté prosbě. Pravděpodobně to byla v Otčenáši, jak ho Ježíš učil, poslední prosba (srov. L 11,4). Pokud ji bereme jako poslední, jeví se Otčenáš jako partitura, která končí disonancí. Nebo jako dramatický text, který končí výkřikem: „Neuved' nás v pokušení!“ – to je skutečně volání o pomoc. I když se velmi brzy připojila oslabující doxologie: S obsahem této prosby měli po století potíže všichni, kdo se ji modlili. Může Bůh pokoušet člověka? Již Jakubův list se potýká s tímto problémem:

Blahoslavený člověk, který ob stojí ve zkoušce; když se osvědčí, dostane vavřín života, jež Pán zaslíbil těm, kdo ho milují. Kdo prochází zkouškou, ať neříká, že ho pokouší Pán. Bůh nemůže být pokoušen ke zlému a sám také nikoho nepokouší. Každý, kdo je v pokušení, je sváděn a váben svou vlastní žádostivostí. Žádostivost pak počne a porodí hřích, a dokonáný hřích plodí smrt. (Jk 1,12–15)

Vztah k Otčenáši je nabíledni. Autor listu Jakubova odmítá nesprávné chápání šesté prosby Otčenáše: Bůh nepokouší nikoho ke zlému. Něco takového vůbec nemůže. To by totiž znamenalo, že chce zlo. Ne, člověka podněcuje jeho vlastní žádostivost. To vše je nepochybně správné. Snad jen: Jakubova řeč neodpovídá úrovni biblického způsobu vyjadřování a jeho hloubce. Podobný problém s porozuměním začal však již ve Starém zákoně. V knize Sirachovcově 15,11–13 se praví:

Neříkej: „Od Pána pochází můj hřích!“ – nedělá přece to, co nenávidí. Neříkej: „On mě přivedl do nepravosti“, vždyť nepotřebuje hříšníka. Pán každou ohavnost nenávidí, nemůže být milá těm, kdo se ho bojí.

Už na pokraji Starého zákona se osvícený teolog vyrovnává s problémem, zda Bůh může člověka pokoušet ke zlému. Skutečnost, že takový zápas začíná už tak brzy, souvisí s jazykem a způsobem myšlení starších biblických textů. Nemají ještě potíže s vnímáním Boha jako poslední příčiny všeho ve světě. Jen tak bylo možné odmítnout víru v působení cizích bůžků a mocností. V knize Izajáše říká Bůh:

Aby poznali od slunce východu až na západ, že kromě mne nic není. Já jsem Hospodin a jiného už není. Já vytvářím světlo a tvořím tmu, působím pokoj a tvořím zlo, já Hospodin konám všechny tyto věci. (Iz 45,6–7)

Problémy s tímto způsobem biblického vyjadřování trvají dodnes. Již delší dobu se ke katolickým biskupům dostává přání, aby se postarali o to, že by se šestá prosba Otčenáše překládala jinak. Jinak text povede stále k nedorozuměním. Byla přitom navržena především formulace:

Nedopust', abychom se dostali do pokušení

Takové návrhy jsou však pochybné. Řecký text nehovoří totiž o pouhém dopuštění. Mluví o bezprostředním Božím jednání:

Neuved' nás v pokušení!

To naprosto odpovídá sousedním větám. V druhé části Otčenáše se vždy mluví o přímém Božím jednání:

*Dej nám náš chléb!
Odpusť nám viny!
Neuved' nás v pokušení!
Zbav nás od zlého!*

Jednajícím je pokaždé Bůh. Z toho lze usoudit, že Boží iniciativa má pro Otčenáš velký význam. Podíl člověka však není kvůli tomu v žádném případě vyloučen. Ale Boží jednání má svou nezastupitelnou váhu. Proto je na místě velká opatrnost, abychom modlitbu v tomto bodě neoslabili. Než abychom text unáhleně uhladili, zeptejme se raději znovu: Může Bůh uvádět do pokušení? První odpověď nabízí známé vyprávění o obětování Izáka. V Gn 22,1 je uvozeno těmito slovy:

Po těch událostech chtěl Bůh Abrahama vyzkoušet.

Sloveso „vyzkoušet“ vystihuje, co chce říci hebrejský text. Bůh zkouší. Bůh zkouší Abrahamovu víru. V Septuagintě, řeckém překladu Starého zákona, je na tomto místě: *epeirazen* – to je sloveso, od něhož je odvozeno podstatné jméno v šesté prosbě Otčenáše: *peirasmos*. Vidíme tedy: „pokušení“ není vždy v Bibli „pokoušením ke zlému“. Spíše je tomu takto: Bůh uvádí Abraháma do situace, v níž se musí rozhodnout *proti* Bohu, tedy pro zlo, nebo *pro* Boha, tedy pro dobro.

Tomu odpovídá v šesté prosbě Otčenáše, že se zde neříká: „nepokoušej nás“, ale „neuved' nás v pokušení“. Sloveso „uvést“ zajišťuje sice, že Bůh je jednajícím jako v případě Abrahamově. Zároveň však umožňuje použití podstatného jména „pokušení“ – a v důsledku pořadí „sloveso – podstatné jméno“ zůstává otevřené, kdo je pokušitelem.

Toto rozlišení je potvrzeno způsobem, jakým se v evangeliích zpodobuje Ježíšovo pokušení. V Markově pojetí zní rozhodující věta takto:

A hned ho Duch vyvedl na poušť. Byl na poušti čtyřicet dní a satan ho pokoušel; byl mezi dravou zvěří a andělé ho obsluhovali. (Mk 1,12–13)

Duch svatý, který na Ježíše sestoupil při křtu, ho vede na poušť – do prostoru, kde Ježíš musí zopakovat zkušenost Izraele s pouští, do prostoru, kde je vystaven pokušení odpůrce. Bůh sám Ježíše nepokouší, a už vůbec ne ke zlému. Uvádí však Ježíše do situace, v níž je pokoušen satanem. Matouš vyjadřuje totéž ještě zřetelněji:

Tedy byl Ježíš Duchem vyveden na poušť, aby byl pokoušen od d'ábla. (Mt 4,1).

V řečtině je na tomto místě finální infinitiv. Boží duch vede tedy Ježíše na poušť *s cílem*, aby tam byl pokoušen od d'ábla. S vědomím tohoto textového jevu musíme určit smysl šesté prosby. Je jasné, že Bůh sám nevytváří zlo. Ani nepokouší ke zlému. To dělá d'ábel. Ale Bůh může ty, které si vyvolil, uvést do situace, v níž budou konfrontováni se zlem a s celou jeho svůdností. Příběhy o pokušení v evangeliích ukazují navíc: Tato zkouška, tato konfrontace se zlem, je v těsné souvislosti s Božím povoláním.

Na tomto základě je tedy třeba vykládat šestou prosbu Otčenáše. „Neuved' nás v pokušení“ nemůže pak být myšleno předně a přímo. Nemůžeme říci, aby nás Bůh vůbec nezkoušel. Bůh totiž uvedl do situace přezkoušení jak Abraháma, tak i Ježíše, a v Bibli se i jinak stále znovu uvádí, že Bůh zkouší jednotlivce nebo celý svůj lid.

Prosba může proto vyjadřovat jen toto: „neuved' nás do situace přezkoušení, která je nad naše síly“. „Neuved' nás do situace, v níž by moc zla byla silnější než my“. Odpovídá to syrské liturgii sv. Jakuba, v níž kněz po Otčenáši pokračuje slovy:

Ano, Pane, náš Bože, neuved' nás v pokušení, které bychom nedokázali zvládnout, ale dej s pokušením také východisko, abychom dokázali obstát, a zbav nás od zlého.

Jakubova liturgie se ve svých formulacích na tomto místě opírá o Pavlův text, který nás znovu napomíná, jak máme správně vysvětlovat šestou prosbu Otčenáše. V Prvním listu Korint'ánům (10,1–10) mluvil Pavel o situaci přezkoušení Izraele na poušti. Potom pokračuje:

To, co se jim stalo, je výstražný obraz a bylo to napsáno k napomenutí nám, které zastihl přelom věků. A proto ten, kdo si myslí, že stojí, ať si dá pozor, aby nepadl. Nepotkala vás zkouška nad lidské síly. Bůh je věrný: nedopustí, abyste byli podrobeni zkoušce, kterou byste nemohli vydržet, nýbrž se zkouškou vám připraví i východisko a dá vám sílu, abyste mohli obstát. (1 K 10,11–13)

Co je pozoruhodné na tomto textu? Bůh připouští, abychom se ocitli v pokušení. Dokonce vytváří pokušení, to je situaci, ve které jsme pokoušeni. Vytváří ale „s pokušením“, za nímž se může skrývat zlý pokušitel (srov. 1 Te 3,5; 1 K 7,5), východisko: Stará se o to, abychom nebyli pokoušeni nad naše schopnosti. Stará se o to, abychom v pokušení nepodlehli, abychom v něm nezahynuli. Právě to žádá šestá prosba Otčenáše.

Ale vraťme se ještě jednou k vyprávění o Ježíšově pokušení na poušti. Můžeme z tohoto příběhu naučit ještě mnohem k správnému porozumění šesté prosbě Otčenáše. Oč zde jde? Jde o odpadnutí nebo o věrnost Ježíšovi vzhledem k jeho poslání. To znamená: Nejde o něco okrajového, o nějaké pokušení, ale o věrnost vlastnímu povolání. Podívejme se ještě důkladněji na Ježíšovo pokušení, jak o něm vypráví Matouš:

Tedy byl Ježíš Duchem vyveden na poušť, aby byl pokoušen od d'ábla. Postil se čtyřicet dní a čtyřicet nocí, až nakonec vyhladověl. Tu přistoupil pokušitel a řekl mu: „Jsi-li Syn Boží, řekni, ať z těchto kamenů jsou chleby.“ On však odpověděl: „Je psáno: Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.“

Tu ho vezme d'ábel do svatého města, postaví ho na vrcholek chrámu a řekne mu: „Jsi-li Syn Boží, vrhni se dolů; vždyť je psáno: Svým andělům dá příkaz a na ruce tě vezmou, abys nenarazil nohou na kámen!“ Ježíš mu pravil: „Je také psáno: Nebudeš pokoušet Hospodina, Boha svého.“

Pak ho d'ábel vezme na velmi vysokou horu, ukáže mu všechna království světa i jejich slávu

a řekne mu: „Toto všechno ti dám, padneš-li přede mnou a budeš se mi klanět.“ Tu mu Ježíš odpoví: „Jdi z cesty, satane; neboť je psáno: Hospodinu, Bohu svému, se budeš klanět a jeho jediného uctívat.“ V té chvíli ho d'ábel opustil, a hle, andělé přistoupili a obsluhovali ho. (Mt 4,1–11)

Příběh o pokušení je dobře promyšlenou kompozicí. Pokušitel přistupuje k Ježíšovi třikrát. Třikrát ho chce odvést od toho, čím je pověřen. Třikrát Ježíš odpovídá slovy Bible, a ukazuje tak, že tomu, čím je pověřen, zůstává věrný. V tomto textu nejde tedy prostě o pokušení, kterým jsou vystaveni všichni lidé – třeba o žádostivost nebo touhu po moci.

Jde spíš o základní hřích Božího lidu, o specifické pokušení, s kterým je konfrontován právě věřící. Kdo se odváží vyjít z Egypta a vydá se na cestu víry, nebude pokoušen méně než ostatní, ale více. Pokušení, s nímž se Boží lid stále znovu setkává, sahá hlouběji než běžná

nemravnost společnosti. Pokušení Božího lidu i pokušení Ježíšovo vzniká v samotném pověření – uprostřed toho, k čemu byl Izrael vyvolen: Žít ve světě jako Boží lid, který vzdává čest výhradně Bohu, který ho vyznává za svého jediného Pána, takže na tomto lidu lze poznat, co Bůh zamýšlí se světem.

Nežije-li však Boží lid pro Boha, ale pro sebe sama, neusiluje-li o Boží čest, ale o svou, stává-li se přitom Bůh dokonce nástrojem k prosazení vlastních zájmů, pak se pověření a poslání zvrátí v pravý opak. Pak dochází k sebe prezentaci místo k hlásání a k službě vlastnímu já místo služby druhým.

Není náhodou, že v příběhu o pokušení zaznívá jako ozvěna právě doba, kterou Izrael strávil na poušti: především co se týče číselky čtyřicet. Dlouhý pobyt Izraele v poušti není jen dobou zasnub Izraele s Bohem, ale je to také doba výchovy a přezkoušení lidu. V Páté knize Mojžíšově se praví:

Připomínej si celou tu cestu, kterou tě Hospodin, tvůj Bůh, vodil po čtyřicet let na poušti, aby tě pokořil a vyzkoušel a poznal, co je v tvém srdci, zda budeš dbát na jeho přikázání, či nikoli.

(...) Tak ti dával poznat, že člověk nežije pouze chlebem, ale že člověk žije vším, co vychází z Hospodinových úst. (Dt 8,2–3)

Vidíme hned, co je zde společné s Matoušovým příběhem o pokušení (4,1–11). Uvažujme proto o tomto příběhu důkladněji. Odhaluje hřích povolanych, a to velmi sublimovanou formou.

První scéna: Člověk použije nové možnosti, které mu poskytuje poslání být Božím lidem, k vlastním zájmům. Obrazně: Člověk si opatří chléb.

Druhá scéna: Člověk neslouží Bohu, ale své vlastní osobě, když se předvádí a přitom k předvádění sebe zneužívá Písmo svaté.

Třetí scéna: Nakonec člověk touží po vlastní moci a slávě. Chce mít moc nad druhými. Neexistuje snad větší pokušení než ovládat druhé, především morálním nátlakem, který bere svobodu, také však duchovní mocí, která nechce nesloužit, ale panovat. Zde ovšem vyjde definitivně najevo, k čemu při tom všem dochází v nitru: Kdo neslouží Bohu a druhému, ale sobě, ten slouží ďáblu.

Teprve když člověk pochopil, jak úzká je cesta, na níž se vzdává čest Bohu, a jak rychle se zvrátí víra povolanych v pomoc sobě, v učinění sebe pánem, porozumí nejcitlivějšímu bodu příběhu o pokušení. Právě ti, kdo jsou Bohem pověřeni, mohou své povolání využít k tomu, aby sloužili výhradně sobě.

Může nás děsit a zároveň potěšit: Také Ježíš byl až do hloubi své existence pokoušen. Pokušiteli však odolal. Naše vyprávění ukazuje, že toho nedosáhl vlastní silou, ale proto, že se pevně držel Božího slova. Proto cituje třikrát Písmo svaté, v Izraeli nashromážděné vědění, jak rozlišovat.

Také my jsme pokoušeni. Nebo si vážně myslíme, že Ježíš byl pokoušen a my bychom neměli být pokoušeni? I naše vlastní pokušení se obrací proti tomu, čím jsme jako křesťané byli pověřeni: proti budování společenství, proti shromáždování Božího lidu. Nebudeme moci obstát v těchto pokušeních, nebudeme-li se také my opírat o umění rozlišovat, které má Boží lid v Písmu a tradici církve.

Není náhodou, že Ježíš nechává své učedníky, tedy ty, kteří opustili svou rodinu a následují ho, prosit v Otčenáši: „neuved’ nás v pokušení“. Ví, že největší nebezpečí hrozící jeho učedníkům spočívá v tom, že by zvrátili své povolání. Tomuto pokušení neunikne nikdo. Jako přezkoušení je dokonce nutné, aby se víra zcela pročistila. Učedníci však smí a musí prosit Boha: „Neuved’ nás do situace, která by pro nás byla příliš těžká“. „Neuved’ nás do situace, v níž by nás pokušení přemohlo“.

9. Vysvobození od zlého

U Lukáše končí Otčenáš prosbou: „Neuved' nás v pokušení“. U Matouše je tato prosba rozšířena větou: ... ale zbav nás od zlého“. Toto rozšíření se v křesťanské tradici často počítá jako sedmá prosba, ačkoli se přesně vzato jedná o dodatek k šesté prosbě. Prvokřesťanští vykladaelé měli rádi číslo sedm.

Řecký text ponechává otevřené, zda se v této prosbě pomýšlí na „Zlého“ nebo na „zlo“. Na co máme myslet, když se modlíme závěr Otčenáše? Na ďábla – nebo na zlo ve světě, třeba na nenávisť mezi národy, na vykořisťování chudých, na hluboce usazené struktury útlaku?

Je vždy dobré, když se v případě takových otázek necháme vést církví. Jak rozumí církev sedmé prosbě Otčenáše? První odkaz nám nabízí už sám Nový zákon. Obsahuje totiž nejen Matoušovo a Lukášovo pojetí Otčenáše, ale také různá místa, v nichž se zrcadlí modlitba Páně. Druhý list Timotejovi navazuje zřetelně na závěr Otčenáše:

Pán mě vysvobodí ze všeho zlého a zachová pro své nebeské království. Jemu patří sláva na věky věků, amen. (2 Tm 4,18)

Autor listu, nejspíš někdo z Pavlových spolupracovníků, znal nejen Otčenáš a jeho poslední prosbu, ale zakončil Otčenáš doxologií. Především však: Chápe vysvobození od zlého nikoli ve vztahu k ďáblu, ale ve vztahu ke zlým skutečnostem světa.

Druhý odkaz nám nabízí slavení eucharistie. Setkáme se v ní už velmi brzy se vsuvkou mezi sedmou prosbou a doxologií, s takzvaným „embolismem“. Tato vsuvka zůstává ještě u sedmé prosby Otčenáše, aby o ní meditovala a interpretovala ji. V českém misálu je bohužel přeložena volně. Doslova zní takto:

Vysvobod' nás, Pane, tak prosíme, ode všeho zlého. Daruj milostivě pokoj v našich dnech, abychom, nesení působením tvého milosrdenství, byli vždy vysvobozeni od hříchu a bezpeční před každým zmatkem – my, kteří očekáváme blaženou naději: příchod našeho Spasitele, Ježíše Krista.

Tento mimořádně hutný text chápe sedmou prosbu Otčenáše nikoli s ohledem na Zlého, ale na zlo: To, od čeho máme být vysvobozeni, jsou zlé skutečnosti tohoto světa: spory, nepokoje, nenávisť, násilí – protiklady pokoje. Pocházejí z „hříchu“. Bůh nás má osvobodit od těchto zlých skutečností. Má nám darovat pokoj, a sice pokoj, který svět „navždy“ osvobodí z moci hříchu a zmatku, které přicházejí na svět jako důsledky hříchu.

Je jasné: Zde nejde o trochu víc pokoje a o trochu méně hříchu, ale o úplný pokoj *na konci času*, v němž bude přemožen veškerý hřích a zmatek.

Jak ale dojde k tomuto pokoji na konci času? Přejde s druhým příchodem Ježíše Krista. Text embolismu zde rozvíjí list Titovi (Tit 2,13), který označuje druhý příchod „našeho spasitele Ježíše Krista“ jako naši „blaženou naději“. Rozvedení sedmé prosby Otčenáše se tedy drží tématu. Otčenáš je totiž od začátku do konce formulován na pozadí *doby na konci*. Shromáždění Božího lidu, příchod království a dovršení Božího plánu s dějinami je děním na konci času. Embolismus chápe však Otčenáš nejen ve vztahu ke konci času, ale také christologicky. Ježíš Kristus je ten, v němž se naplní vše, oč se prosí v Otčenáši.

Kdy se to naplní? Nenaplní se to až při jeho druhém příchodu na konci světa, ale už v „našich dnech“, jak výslovně říká embolismus. Ke Kristovu druhému příchodu nedojde až na konci času, ale předběžně k němu dochází už teď, při každém slavení eucharistie. K jeho

příchodu dochází, když se v návaznosti na embolismus modlíme za pokoj a tento pokoj přejeme pak všem účastníkům pozdravením pokoje. Když shromáždění lidé přijmou toto prohlášení pokoje, předávají je dál a potom společně přijímají eucharistii, začíná už v církvi ten pokoj na konci času, který se má prostřednictvím církve rozšířit do celého světa.

Rozvedení Otčenáše v embolismu vystihlo tedy velmi přesně smysl modlitby Páně. Tomuto církevně liturgickému porozumění můžeme důvěřovat, když se modlíme Otčenáš.

10. Volání o pomoc a důvěra

Ať už končil Otčenáš v Ježíšových ústech slovy „neued’ nás v pokušení“ nebo slovy „zbav nás od zlého“ – končí náhle. Končí voláním o pomoc. Takový závěr modlitby byl mentalitě tehdejších lidí tak cizí, že, jak jsme viděli, byl velmi brzy připojen chvalozpěv jako dodatečné zaokrouhlení:

Neboť tvé je království i moc i sláva na věky.

I sedmá prosba u Matouše by mohla být raným pokusem o zmírnění náhlého konce, který máme u Lukáše. Konec Otčenáše u Lukáše je nejen nezvyklý, ale i hrozivý. Ale právě takový konec modlitby mohl Ježíš zamýšlet: Vyjadřoval by pak nouzi modlících se lidí, nouzi Božího lidu a nouzi Boží věci už *formou* modlitby.

Sami si zjevně nejsme schopni uvědomit, jaká je skutečná nouze světa. Především krajní nouze Božího lidu. Ten by měl být místem už prosvítajícího ráje, místem, na němž už ve světě rozkvétá Boží království. Stále znovu však ničíme tuto Boží vůli. Ničíme ji, když posvěcujeme vlastní jméno místo jména Božího. Když neuznáváme Boží vládu, ale sami chceme být pány. Když se neztotožňujeme s Božím plánem, ale sloužíme svým soukromým zájmům. Když v nezajištěnosti nedůvěřujeme, že se Bůh o nás postará i následující den, ale spoléháme na vlastní starost o zajištění existence. Zabraňujeme příchodu Božího království, když neodpouštíme, ale dbáme pyšně a tvrdě na svá práva. Především však: Když jsme stále znovu nevěrní svému povolání. To je nouze Božího lidu. Proto je Otčenáš čistě prosebnou modlitbou. Proto končí výkřikem.

Tváří v tvář této nouzi chce Otčenáš shromáždit učedníky a posilnit je v jejich existenci učedníků. Otčenáš chce, aby se shromáždění a posvěcení Božího lidu stalo naší největší starostí. Chce, aby Bůh byl Pánem, nikoli my. Chce, abychom neusilovali o zdar našich vlastních plánů, ale o zdar Božího plánu. Chce, aby si všichni v Božím lidu navzájem pomáhali: ti, kteří Ježíše bezprostředně následují, a ti, kteří jim pomáhají. Chce, abychom každodenně odpouštěli vinu. Chce, abychom si nakonec uvědomili, jak bezprostředně nám hrozí odpadnutí od víry. Kdo pochopil, co Otčenáš skutečně říká, ví, že zneklidňuje. Chce změnit náš život. Je to riskantní modlitba. Přesto se ji smíme modlit.

Neboť v této modlitbě je také ohromná důvěra. Začíná už prvním slovem, *abba*, familiárním oslovením otce, které pochází z intimního kruhu rodiny. Důvěra plyne však také z vědomí, že Boží plán se zdaří, protože se jeho slovo k němu nevrátí bez užitku. A souvisí s poznáním, že Boží milosrdenství nemá meze. Když si lidé odpouštějí navzájem vinu z celého srdce, copak by neodpustil Bůh? Proto je Otčenáš modlitbou plnou důvěry. Každý pokřtěný se ji smí modlit, také ti, kteří pochopili svou vinu a poznali, jak jsou vzdáleni od skutečného následování Ježíše. A to jsme my všichni. Když se člověk pokusí vystihnout Otčenáš opisem, mohl by snad říci:

Otče v nebi, jsme tvoji učedníci, tvá obec, tvůj lid. Proto tě smíme oslovit jako svého otce. Abba, milý otče.

Zjev se všem národům jako svatý Bůh. Shromáždí svůj rozptýlený a rozdělený lid. Učiň jej pravým Božím lidem, aby byla tvému jménu vzdávána čest před celým světem. Dej nám sílu shromažďovat obec v tvém jménu, dávat dohromady a sjednocovat. Posvěť se jméno tvé.

At' vstoupí tvá vláda do světa. Bud' ty sám naším Pánem. Nechceme už sloužit bohům, které jsme si vytvořili. Dej nám sílu, abychom žili jako tvůj lid vpravdě lidsky, bez násilí, bez nenávisti, ve tvém pokoji. Přijď království tvé.

Dovrš svůj plán, plán se světem, který máš od věků. At' sestoupí z nebe na zem, z tvého srdce do srdce našeho. Dej nám sílu, abychom s našimi obcemi byli světu tvým lékem, tvou svátostí. Bud' vůle tvá.

Protože jsi náš milý otec: Dej nám dnes tolik, kolik potřebujeme pro zítřejší den. Naši první starosti at' je tvé království. At' je pro nás důležitější než vše ostatní. At' nás naplňuje tak, že nebudeme mít čas plánovat a stále myslet jen na sebe. Dej nám sílu pomáhat si navzájem a starat se jeden o druhého. Dej nám dnes chléb, který potřebujeme.

Odpusť nám naše viny. Nedokážeme nikdy splatit, čím jsme se ti zadlužili a co ti dlužíme. V lásce zůstáváme stále pozadu. Odpusť nám naši vinu. Uvědomujeme si, že takovou prosbu nesmíme ani vyslovit, pokud svým bratřím a sestrám neodpustíme vše, co nám dluží. Odpusť nám naši vinu, jako i my odpouštíme našim viníkům.

Právě proto, že tvé království má přijít do našich ubohých dějin, hrozí nám pokušení. Pokušení odpadnout; pokušení vzdát své učenictví; pokušení považovat lidi za nepolepšitelné a svět za nezměnitelný; pokušení pochybovat o tvé církvi a nevěřit už tvému plánu se světem. Neuved' nás do situace, v níž by náš toto pokušení přemohlo. Nedej, abychom mu podlehli, ale vysvobod' nás ze smrtící moci zla.

Je jasné: tento opis nenahradí Otčenáš. Ježíšova modlitba je lepší. Nepotřebuje mnoho slov. Měli bychom se ji modlit každý den – pomalu a vědomě. Měli bychom ji střežit jako vzácný poklad. Vede nás nejen k jádru naší křesťanské existence. Ukazuje nám také, kdo Ježíš skutečně je, neboť nás uvádí do jeho srdce.